

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS**

GRETA KIKĖ

**FINANSINIO SUKČIAVIMO POVEIKIO MOKESTINĖMS PAJAMOMS VERTINIMAS ES
ŠALYSE**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Prof. dr. R. Remeikienė

VILNIUS, 2023

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

FINANSINIO SUKČIAVIMO POVEIKIO MOKESTINĖMS PAJAMOMS VERTINIMAS ES
ŠALYSE

Ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa

Konsultantas

Vadovė

Prof. dr. R. Remeikienė

2023 12

VILNIUS, 2023

TURINYS

<i>IVADAS</i>	6
<i>1. FINANSINIO SUKČIAVIMO KONCEPCIJOS TEORINIAI ASPEKTAI</i>	8
1.1. Finansinio sukčiavimo samprata.....	8
1.2. Finansinio sukčiavimo procesas ir būdai	10
1.3. Finansinio sukčiavimo reglamentavimas tarptautiniame kontekste	14
1.4. Nacionalinės institucijos reguliuojančios finansines įstaigas	18
1.5. Finansinio sukčiavimo procesinės ir kitos prevencinės priemonės ES.....	19
1.6. Ekonomikos augimo ir mokesčių pajamų samprata.....	21
<i>2. FINANSINIO SUKČIAVIMO POVEIKIO MOKESTINĖMS PAJAMOMS ES VERTINIMO METODOLOGIJA</i>	24
<i>3. FINANSINIO SUKČIAVIMO POVEIKIO MOKESTINĖMS PAJAMOMS VERTINIMAS ES</i>	30
3.1. Finansinio sukčiavimo atvejų analizė ES	33
3.2. Ekspertų rezultatų analizė.....	35
<i>IŠVADOS</i>	41
<i>PASIŪLYMAI</i>	42
<i>LITERATŪRA</i>	43
<i>ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS</i>	49
<i>PRIEDAI</i>	52

PAVEIKSLAI

1 pav. Pasitikėjimo trikampis.....	9
2 pav. Finansinio sukčiavimo trikampis.....	10
3 pav. Pagrindinės finansinio sukčiavimo sritys.....	12
4. pav. Profesionalus pinigų plovimas.....	13
5 pav. Pagrindinės tarptautinės finansinės institucijos reguliuojančios finansines įstaigas ir jų tikslai..	17
6 pav. Ekonomikos augimas ir mokestinės.....	23
7 pav. Ekspertų apklausos tyrimas.....	25
8 pav. Anketinės apklausos klausimas.....	28
9 pav. Anketinės apklausos klausimas.....	28
10 Pav. Sukčiavimo nuostolis 2005 – 2021 m., % nuo BVP.....	31
11 pav. Mokesčių nauda 2005 – 2021 m., % nuo BVP.....	31
12 pav. Valstybės skolos 2005 – 2021 m., % nuo BVP.....	32
13 pav. Nacionaliniu ar regioniniu lygiu visiškai ar iš dalies valdomų ar išleistų ES lėšų tyrimai, 2018-2022 m., vnt	34
14 pav. OLAF rekomendacijos valstybėms susigrąžinti lėšas, 2018-2022 m./mln Eur.....	35
15. pav. Priežastys dėl finansinio sukčiavimo neužtikrinimo, %.....	36
16. pav. Finansinio sukčiavimo aktualiausios sritys, balai.....	37
17 pav. Teisinio reguliavimo užtikrinimas finansinio sukčiavimo srityje, %.....	37
18 pav. Finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms, vnt.....	38
19 pav. Veiksniai, kurie prisidėtų gerinant kovą su finansiniu sukčiavimu, balai.....	38
20 pav. Veiksniai keliantys riziką finansinio sukčiavimo atsiradimui, balai.....	39
21 pav. Finansinio sukčiavimo atvejai, %.....	40

LENTELĖS

1 lentelė. Ekspertų sąrašas.....	27
2 lentelė. Rodiklių trumpiniai.....	30
3 Lentelė. Rodiklių įtaka mokestinėms pajamoms.....	33

ĮVADAS

Finansinio sukčiavimo poveikis finansų rinkai ir mokestinėms pajamoms yra augantis reiškinys, atsižvelgiant į labiau kompiuterizuotą visuomenę ir vis didėjantį darbo pobūdį, socialinį gyvenimą nuotoliu ir modernėjantį pasaulį. Finansinį sukčiavimą galima skirstyti į pagrindinius tipus tokius kaip: aferos, pinigų plovimas, teroristų finansavimas, kyšininkavimas, korupcija, piktnaudžiavimas rinka ir prekyba, viešai neatskleistos informacijos saugumas bei elektroniniai nusikaltimai (Mangala, Kumari, 2015). Pastarieji kelia vis daugiau rizikos, nes remiantis Lietuvos banko duomenimis (2021) COVID-19 pandemijos situacija suintensyvino sukčiavimą (Lietuvos bankas, 2021, p. 1). Visos finansinės įstaigos privalo laikytis nustatytų teisės aktų ir reglamentų, kurie numato prevenciją prieš finansinį sukčiavimą, tačiau nepaisant šių priemonių, neteisėti veiksmai atliekami atrandant vis naujas galimybes ir metodus. Lietuvos banko pranešime skelbiama, kad per pandemiją atsirado tendencija galimų sukčiavimų ir įspėja gyventojus bei paslaugų teikėjus, užtikrinti šių veiksmų sustabdymą. Pagrindiniai COVID-19 pandemijos metu taikomi metodai „investuoti į sudėtingas finansines priemones (virtualųjį turtą, išvestines priemones Forex valiutų rinkoje, finansinius susitarimus dėl kainų skirtumų (angl. contracts for differences, CFDs), dvinarius pasirinkimo sandorius ir kt.), išmėginti laimę azartinių lošimų svetainėse, susigundyti pigiomis paklausiomis prekėmis“ (Lietuvos bankas, 2021, p.1). Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos duomenimis (toliau - FNTT) per metus pranešimų apie įtartinas operacijas padaugėjo net 24 kartus. FNTT dabartiniu laikotarpiu įspėja asmenis jokiais būdais neatskleisti savo ar įmonės bankų sąskaitų, nes daugėja telefoninių sukčių (FNTT, 2022). Mokslinėje literatūroje teigiama, kad „elektroninių nusikaltimų paplitimui, jų pobūdžiui, proceso dalyvių tarpusavio sąveikoms įtaką daro globalioji tinklaveika – informacijos ir komunikacijos technologijos, kurios sujungia arba atskiria skirtingame laike ir skirtinguose pasaulio taškuose esančius tinklaveikos dalyvius“ (Šupa, 2021, p. 23). Kovos su sukčiavimu tarnyba – Europos Sąjungos institucija (toliau OLAF - Office Européen de Lutte Anti-Fraude angl., 2022 m.) savo kasmetinėse ataskaitose teigia, kad pandemijos metu žmonės daugelį savo gyvenimo aspektų nuo apsipirkimo iki bendravimo perkėlė į skaitmeninį pasaulį, o pasekmė sukčiavimo atvejų skaičius augimas. Dėl šių priežasčių vyriausybėms ir tarptautinėms institucijoms kilo nemažai iššūkių ieškant ir atsekant pagrindinius duomenis ir pirminius finansinio sukčiavimo nusikaltėlius. Pažymėta, kad pastaruosius kelerius metus pagrindinė kova vyksta su kontrabanda ir pinigų plovimu dėl kurių šalys praranda milijonus EUR muitų, akcizo ir PVM pajamų (OLAF, 2022 m.). „Dėl dabartinės pasaulinės verslo plėtros tendencijos padaugėjo mokestinio sukčiavimo atvejų ir kyla problemų nustatant mokestinį sukčiavimą“ (Murorunkwere, Haughton, Nzabanita ir kiti, 2023, p. 2). Mokslininkų nuomone daugėja nesažiningų įmonių apskaitos pateikimo formų, todėl gali sumažėti mokestinės pajamos ir tokiu būdu mažėja viešosios išlaidos.

Apibendrinant galima teigti, kad finansinis sukčiavimas ir jų paplitimas siejasi su galimybėmis, lengvu pasiekiamumu iš bet kurios pasaulio dalies, taip pat pandemijos metu visuomenė daug laiko praleido namuose, naudodamasi priemonėmis ir tai galėjo paskatinti ir įtakoti asmenis imtis neteisėtų veiksmų. Be naujai atsiradusių galimybių, išlieka ir buvusios finansinio sukčiavimo sritys, kaip kontrabanda, pinigų plovimas, nesąžiningos įmonių veiklos ir kita, dėl kurių netenkama milijonų eurų.

Darbo objektas: Finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms

Mokslinė problema:

1. Kaip finansinis sukčiavimas veikia mokestines pajamas, t.y. kokiomis priemonėmis finansinis sukčiavimas daro poveikį mokestinėms pajamoms?

Tyrimo tikslas: Išnagrinėjus finansinio sukčiavimo ir mokestinių pajamų sąsajų teorinius aspektus, įvertinti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES šalyse.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti finansinio sukčiavimo teorinius aspektus.
2. Pagrįsti teorinę finansinio sukčiavimo ir mokestinių pajamų sąsają.
3. Parengti finansinio sukčiavimo poveikio mokestinių pajamų ES šalyse vertinimo metodiką.
4. Empiriškai įvertinti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES šalyse.

Mokslinio tyrimo metodai. Siekiant apibrėžti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES, apibendrinti jų turinį ir atskleisti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES prielaidas, buvo naudojama teorinių studijų ir atliktų empirinių tyrimų lyginamoji analizė, atliekamas ekspertinis vertinimas ir statistinių duomenų analizė.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro du tiriamieji objektai, tai yra finansinis sukčiavimas ir mokestinės pajamos, jų tarpusavio sąsaja bei poveikio vertinimas. Pirmajame skyriuje pateikiami finansinio sukčiavimo pagrindiniai teoriniai aspektai, grindžiama teorija Lietuvos ir užsienio mokslinės literatūros duomenimis. Šiame skyriuje aptariama sukčiavimo samprata, procesas ir būdai, priežastys, sąlygos jiems atsirasti.

Antrame skyriuje analizuojama finansinio sukčiavimo poveikio mokestinėms pajamoms nustatymo metodologija, akcentuojamos pagrindinės atlikto tyrimo dalys bei pasirinkti metodai.

Trečiame skyriuje, pagal gautus duomenis įvertinamas finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms ES šalyse pagal makroekonominių veiksnių tarpusavio ryšius. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei pasiūlymai.

1. FINANSINIO SUKČIAVIMO KONCEPCIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Finansinio sukčiavimo samprata

Prekybos pasaulyje organizacijos patiria išlaidas gamindamos ir parduodamos savo produktus ar paslaugas. Šios išlaidos yra įvairios: darbas, mokesčiai, reklama, profesija, žaliavos, tyrimai, plėtra ir, taip, sukčiavimas bei piktnaudžiavimas. „Tačiau pastaroji kaina iš esmės skiriasi nuo pirmosios: tikrosios sukčiavimo ir piktnaudžiavimo išlaidos yra paslėptos, net jei jos atsispindi pelno ir nuostolio skaičiuose (Wells, 2018, p. 35). Pasak Wells (2018), jei sandėlio meistras vagia atsargas arba buhalteris savinasi klientų mokėjimus, įmonė patiria nuostolių – tokių, apie kuriuos ji greičiausiai nežino, bet pajamos neteisėtai įsisavinamos. Tiesa ta, kad sukčiavimas gali įvykti praktiškai bet kurioje organizacijoje. Jei organizacijoje bus įdarbintas asmuo ar daugiau asmenų, kurie siekdami asmeninės naudos, bandys meluoti, apgauti arba vogti iš įmonės. Tokia paslėpta kaina, kuri neduoda jokios naudos įmonei ir iš tikrųjų daro daug žalos, dėl kurios vėliau tenka susimokėti vienu ar kitu aspektu.

Sąvoka „sukčiavimas“ dažniausiai vartojama siekiant aprėpti daugybę schemų: darbuotojų grobstymą, tapatybės vagystę, korumpuotus vyriausybės pareigūnus, elektroninius nusikaltimus, sukčiavimą prieš pagyvenusius žmones, sveikatos priežiūros schemas, paskolų sukčiavimą, pasiūlymų klastojimą, kredito kortelių nuskaitymą, padirbtas prekes ir dešimtis kitų variantų (Wells, 2018, p. 45).

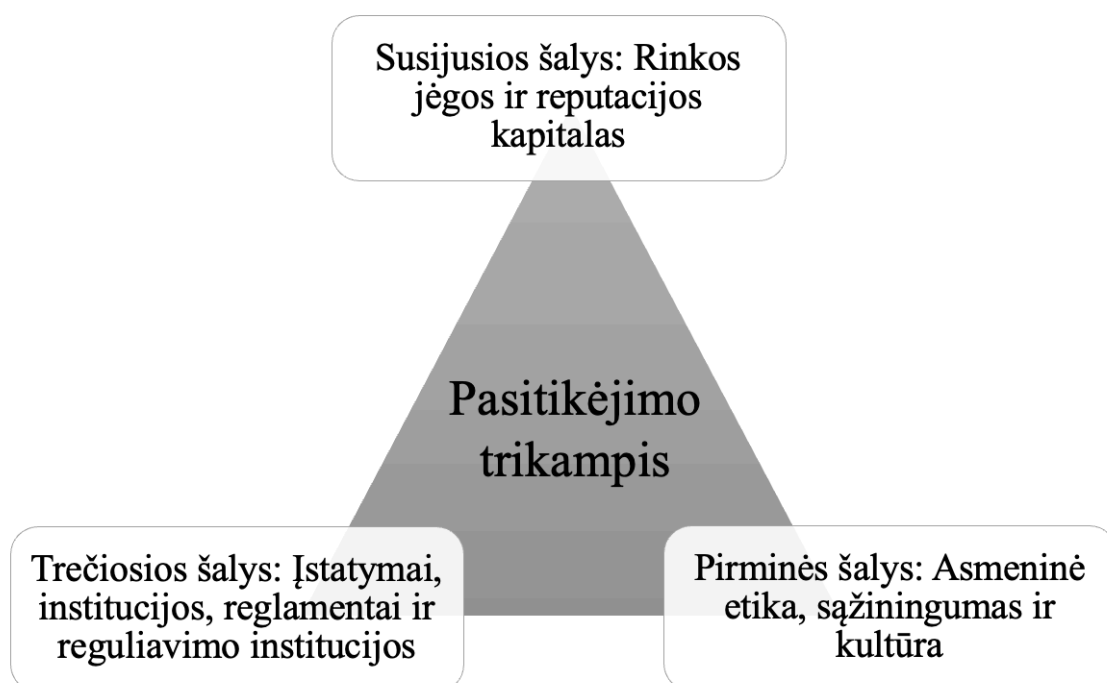
Sukčiavimo, kaip vienos iš nusikalstamos veiklos atšakų, vartojimo terminologijoje užuomazgas galima pastebėti dar XVII a. Visgi, sertifikuotų sukčiavimo tyrėjų asociacijos (ACFE, 2014) nuomone, sukčiavimas – tai XXI amžiaus nusikaltimas. XXI a. pradžioje bene visi pasaulio regionai buvo paliesti įvairių ekonomikos sektorių skandalų: „Enron (2001) – energetikos, Tyco (2002) – prekyba apsaugos sistemomis, Worldcom ir Qwest (2002) – telekomunikacijų, American International Group (2005) – draudimo sektoriaus, Bernard Madoff (2008) – prekybos išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, Satyam (2009) – informacinių technologijų, Healthsouth – sveikatos priežiūros ir kt.“ (Singleton, Singleton, 2010; ACFE, 2014; Busru, Singh, 2016). Visi šie skandalai ne tik neigiamai paveikė pačias įmones, tačiau sutrikdė pasaulio ekonomiką, paskatino investuotojų eroziją, sutrikdė visuomenės pasitikėjimą finansų rinkomis bei padidino nepasitikėjimą įvairiomis priežiūros institucijomis (Abdullahi, Mansor, 2015).

Visų pirma, galima teigti, jog sukčiavimo padaryta žala dažnai įvertinama neadekvačiai ar nepakankamai, o daugelis neteisėtų veiksmų apskritai nepastebimi. Anot James (2016), finansinio audito pagalba yra nustatoma tik 10 proc. finansinio sukčiavimo atvejų, kas parodo, jog daugelis veiksmų nėra identifikuojami ir pasekmės nenustatytos. Taip pat vertinant žalą paprastai remiamasi finansiniais įvertinimo būdais ir matuojama materialus praradimas, tačiau neapgalvojama, kad gali būti patirti nuostoliai ir intelektualinio kapitalo ar potencialaus kapitalo. Tokie neįvertinti praradimai gali kainuoti

įmonėms didžiulius nuostolius ar būsimus pelnus, reiškia, kad „minkštasis“ įmonės turtas, kaip reputacija, santyčiai su išorinės ir vidinės aplinkos suinteresuotais asmenimis bei prestižas, kuris turi potencialą kurti vertę, nėra įkainojamas, todėl sukčiavimo nuostoliai atskleidžiami mažesni nei iš tikrųjų galėtų būti ar yra. Svarbu paminėti, kad neigiamas finansinio sukčiavimo poveikis gali būti siejamas ne tik su konkrečios įmonės vidinės aplinkos nuostoliais (finansinių išteklių praradimas, intelektualinio kapitalo nuostoliai, produktyvumo praradimas, neigiamas poveikis darbuotojų moralei, tiekėjų praradimas ir kt.), bet ir su neigiamu poveikiu išorinei aplinkai, kaip pvz. tiekėjų, tarpininkavimo įmonių, klientų ar kitų, kurie galėjo patirti nemenkus nuostolius.

Kita vertus, prieš pradėdant nelegalias veikas, žmonės nusižengia ne tik nustatytoms tvarkoms, bet ir asmeninėms vertybėms. 1 pav. iliustruotas pasitikėjimo trikampis, kurį naudoja Dupontas ir Karpoffas (2020) apibūdindami jėgas, skatinančias įveikti tam tikras rizikas ir dalyvauti sąžininguose mainuose.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Dupontas ir Karpoffas, 2020, p. 4

1 pav. Pasitikėjimo trikampis

Trečiosios šalys, tai yra reguliacinė sistema, kurioje numatyta tvarkos, įstatymai, institucijos, reglamentas ir reguliavimo institucijos. Prieš pradėdant verslą pirmiausia svarbu įsigilinti į šiuos esminius dalykus, kurie nustato kaip verslas turi veikti ir kokie reguliaciniai dalykai apibrėžia konkrečios veiklos vykdymą. Dupontas ir Karpoffas (2020) pateikia pavyzdį apie tai, kad pirkdamas maisto prekę, tiki, jog neapsinuodysi, nes prekeivis laikosi tam tikrų įstatymų ir parduoda kokybišką prekę. Trečiųjų šalių vykdymas apima reguliavimo reikalavimus, priežiūrą ir nuobaudas už netinkamą elgesį, taip pat ir sankcijas.

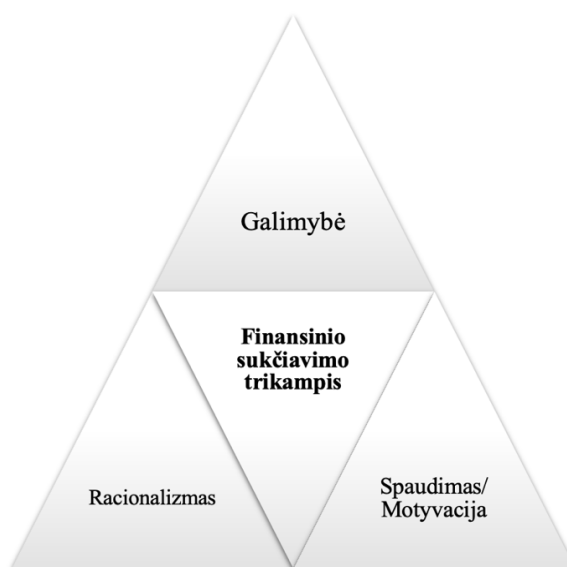
Antroji trikampio dalis yra susijusios šalys, kurios skatina elgtis sąžiningai, pvz. perkant tą pačią prekę apie kurią kalba Duppontas ir Karpoffas, įsigijus nekokybišką, pardavėjo reputacija menksta. Galima pagalvoti ir apie tiekėją, kuris tiekia maisto produktus pardavėjui, bendradarbiavimas su pardavėju, kurio reputacija kritusi, yra tam tikra rizika ir pačio verslui.

Paskutinė trikampio dalis reiškia asmenines, moralines, religines, visuomenines ir kultūrinės vertybes, kurios gali atgrasyti nuo sukčiavimo (Duppontas ir Karpoffas, 2020).

Išanalizavus teoriją apie finansinio sukčiavimo sampratą, galima pastebėti, kad šios nusikalstamos veikos rūšių yra ne viena. Antra, galima teigti, kad apskaičiuoti finansinio sukčiavimo mastą yra nemažas iššūkis, nes kiekviename žingsnyje, įmonės veikloje ar darbuotojų elgesyje, gali atsirasti nenumatytos išlaidos ir ne visuomet yra atpažįstamos šios situacijos. Trečia, atsižvelgiant į pasitikėjimo trikampį, dažnai galima nepagalvoti apie pasekmes, kurios gali kilti po nesąžiningų veikų, kaip asmeninės moralės praradimas, klientų, tiekėjų nepasitikėjimas ir galų gale atsakyti prieš teisėsaugą.

1.2. Finansinio sukčiavimo procesas ir būdai

Finansinio sukčiavimo procesas yra sudėtingas, kompleksinis procesas ir gali pasireikšti įvairiais būdais, tai priklauso nuo pačių sukčių tikslų ir panaudojamų priemonių. 1953 m. kriminologas Cressey pateikė modelį pavadinimu „sukčiavimo trikampis“. Kriminologo teigimu, „šis trikampis apibūdina tris sąlygas, lemiančias aukštesnius profesinio sukčiavimo atvejus: motyvaciją, galimybę ir racionalizmą“ (žr. 2 pav.).

Šaltinis: parengta pagal Dressey, 1953, p. 54

2 pav. Finansinio sukčiavimo trikampis

Vėliau mokslininkai tirdami finansinio sukčiavimo ypatybes pasitelkdavo šią trikampio teoriją. Pvz. Awang, Hussin, Razali, ir Talib (2020) teigia, kad „spaudimo, galimybių ir racionalizavimo elementai yra pagrindiniai sukčiavimo elementai. Apibrėžė spaudimą kaip asmeninį finansinį sunkumą, dėl kurio sukčiaujama, siekiant palengvinti finansinę naštą, kurios buvo slegiami asmenys“ (p. 5). Galimybė yra situacija, atsakinga už sukčiavimą (Mangala ir Kumari, 2015). Kranacher, Riley ir Wells (2010) teigia, kad galimybė sukčiauti egzistuoja, kai yra „silpna vidinė kontrolė“ (p.13). Finansinis sukčiavimas kyla iš skirtingų paskatų, ar tai būtų motyvacija, spaudimas, racionalizmas, kuris lemia asmenų pasirinkimą žengti neteisėtus žingsnius, ar tai būtų galimybė, kuri leidžia lengvai pasipelnėti. Dažnai pateikiama informacija, kad reikia nepasitikėti netikrais gaunamais pranešimais el. laiškais, žinutėmis ar skambučiais. Sričių, kur galima rasti neteisėtų veiksmų yra labai daug, todėl apžvelgsime kelis pagrindinius (žr. 3 pav.), kuriuose sukčiai kūrybingai ieško naujų pasipelnymo būdų:

1. Kredito kortelių sukčiavimas. Tiwari, Mehta, Sakhuja ir kt. (2021) pateikė, kad kredito kortelių sukčiavimo būdų yra net trys:
  - a. Kortelės / sąskaitos savininkas. Pavyzdžiui, pamesta ar pavogta kortelė, kuri vėliau panaudota kitų asmenų.
  - b. Prekybininko sukčiavimas. „Kita sukčiavimo rūšis yra prekybininkų sukčiavimas, susijęs su prekybinių kvitų „plovimu“, nurodant didesnę sumą“ (Tiwari, Mehta, Sakhuja ir kt. 2021).
  - c. Piktnaudžiavimas. Kai neketinama mokėti už gautas prekes/paslaugas, pvz. pirkėjas ketins skelbti bankrotą (Tiwari, Mehta, Sakhuja ir kt. (2021).
2. Internetinis sukčiavimas. Šioje srityje greičiausiai vystosi ir keičiasi schemas, dėl viso internetinio modernizavimo ir tobulėjimo. Cole, Tejashree ir Rogers (2015) aptarė netikrų el. laiškų siuntimą, kuris sudaro nemažą dalį internetinio sukčiavimo. Mokslininkai Bergh ir Junger (2018) įvardino kibernetinį įsilaužimą, t.y. nusikaltimus kai naudojamas nusikalstamas turinys internete.
3. ID vagystė. Korsell (2020, p. 20) teigia, kad tapatybės vagystė „sukčiavimas dokumentais yra vienas iš pagrindinių organizuoto nusikalstamumo variklių – nusikalstamumo skatinimo priemonių – nuo finansinių sukčiavimo ir prekybos žmonėmis iki terorizmo“.

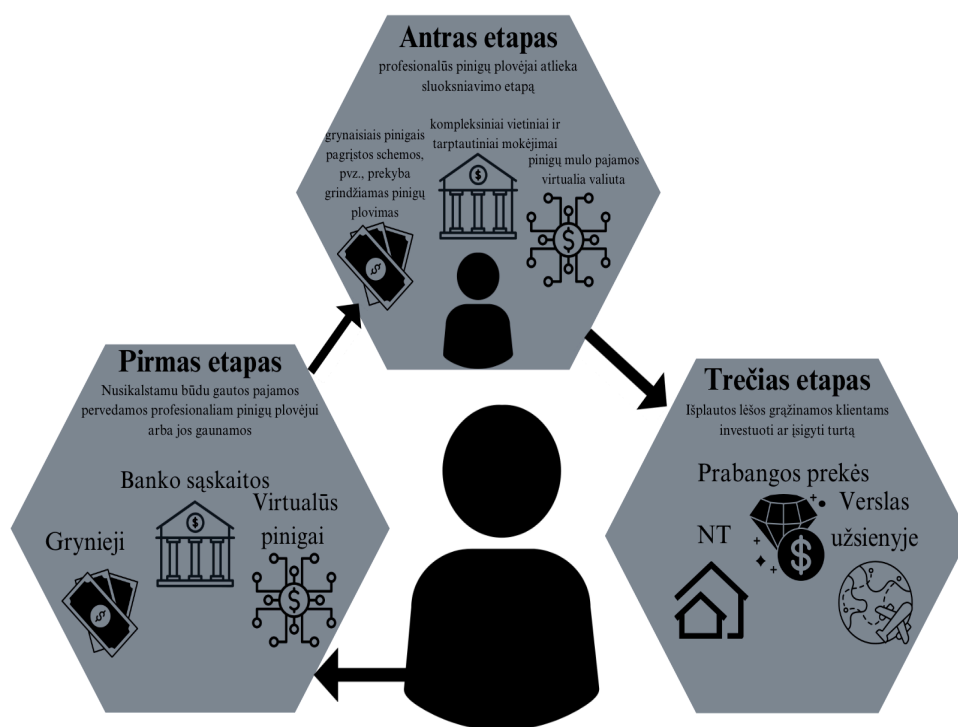
Kredito kortelių sukčiavimas
Internetinis sukčiavimas
ID vagystė
Apyvartinių vertybinių popierių sukčiavimas
Pajamų mokesčio sukčiavimas
Draudimo sukčiavimas
Korporacijų sukčiavimas
Pinigų plovimas
Sukčiavimas viešosiomis lėšomis
Internetiniai investicijų sukčiai

Šaltinis: sukurta autorės

3 pav. Pagrindinės finansinio sukčiavimo sritys

4. Apyvartinių vertybinių popierių sukčiavimas. Sukčiavimas vertybiniais popieriais gali tiesiogiai pakenkti daugelio mažmeninių investuotojų interesams ir yra labai matomas (Shi, Aguilera, Wang, 2020). „Sukčiavimas vertybiniais popieriais – tai apgaulinga praktika, kurią įmonės naudoja siekdamos paskatinti investuotojus priimti pirkimo ar pardavimo sprendimus remiantis klaidinga informacija“ (Shi, Aguilera, Wang, 2020, p. 14).
5. Pajamų mokesčių sukčiavimas. Pajamų mokestis, kaip ir kiti mokesčiai yra reikšmingas valstybės pajamų šaltinis, kuris panaudojamas viešosioms paslaugoms gerinti ir prisidėti prie šalies vystymosi tikslų (Murunkwere, Tuyishimire, Haughton, ir Nzabatina, 2022). Daugelis iš mūsų supranta šio mokesčio svarbą valstybei, tačiau „mokėtojai laipsniškai kuria naujus pajamų mokesčio vengimo metodus, kuriuos natūraliai sunku aptikti“ (Murunkwere, Tuyishimire, Haughton, ir Nzabatina, 2022, p. 3).
6. Draudimo sukčiavimas. „Draudimo sukčiavimas yra vis didėjanti problema, turinti didelį finansinį, visuomeninį ir humanitarinį poveikį“ įvardijo Ribeiro, Silva, Pimenta ir Poeschl (2019, p. 2). Draudimo sukčiavimas gali įvykti bet kuriame etape – pvz. nuo paraiškos pildymo dėl draudimo, praleidžiant svarbią paminėti informaciją arba pateikiant klaidingus faktus iki to, kad pateikiamų faktų informacija išpučiama arba pridedama „pagražinama“ išgalvojant nuostolius, kurie neįvyko ar dėl šalių susitarimo, norint pasipelnyti iš draudimo kompanijų (Ribeiro, Silva, Pimenta ir Poeschl (2019).

7. Korporacijų sukčiavimas. „Įmonių valdymo sistemos trūkumai gali sukurti galimybę ir paskatinti sukčiavimą finansinėmis ataskaitomis, kurios dažniausiai įvyksta žinant ar dalyvaujant aukščiausio lygio vadovybei“ (Rashid, Mamun, Roudaki ir Yasser, 2022, p. 103). Autoriai išskiria tokias kategorijas:
- d. Apgaulinga finansinė atskaitomybė. Pervertinamas turtas ir pajamos ar sumažinamos išlaidos ir įsipareigojimai.
  - e. Turto pasisavinimas, tai yra pinigų ar kito turto vagystė.
8. Pinigų plovimas. Literatūroje pinigų plovimo specifika apibūdinama kaip trijų etapų procesas:
- f. Talpinimas: neteisėtos lėšos į bankų sistemą patenka per finansų įstaigas, kazino, parduotuves, valiutos keityklas ar kitas teisėtas įmones, kurios tvarko grynujų pinigų operacijas.
  - g. Sluoksniavimas, kurio metu užmaskuojama pinigų pirminė kilmė, dažnai atliekant kelis sandorius ar pavedimus tarp skirtingų bankų.
  - h. Integracija, apimanti kai išplautos lėšos vėl įtraukiamos ekonomiką, tai yra pvz. investicijos (Turner, 2011).

Šaltinis: FATF, 2018, p. 18

4 pav. Profesionalus pinigų plovimas

9. Sukčiavimas viešosiomis lėšomis. Pagrindinė sritis šiam neteisėtam veiksmui atsirasti yra viešieji pirkimai – tai procesas, kurio metu valstybė užsako įvairių rūšių prekių/ paslaugų ir tam panaudoja valstybės pinigus (Gallego, Rivero, Martinez, 2018). „Atitinkamai, visuomenei visada

kyla klausimų dėl teisėtų išlaidų ir ar viešasis sektorius gauna geriausią paslaugą ar prekes už realią kainą, ar yra kokia nors korupcija, dėl kurios prarandami pinigai. Korupcija viešuosiuose pirkimuose apibrėžiama kaip piktnaudžiavimas valdžia siekiant privataus pelno” (Gallego, Rivero, Martinez, 2018, p. 20).

10. Internetiniai investicijų sukčiai. Tobulėjant technologijoms ir visuomenei, vystosi ir nusikalstama veikla, ir pritaikomas modernus požiūris. Beveik kiekvienas fizinis ir juridinis asmuo turi paskyrą internete ar el. laišką. Apgaulingi laiškai ir kiti pranešimai dažnai rašomi ir tampa vis labiau įtikinamesni, nukreipti į konkrečius asmenis, jų turtą ar įmonių, kuriose dirba turtą. Dažnai šio pasipelnymo lygis priklauso nuo žmonių sąmoningumo, žinių, atsargumo lygio ir patikimumo gautais laiškais (Weis, Bele, Gavrilko, Gorodnych, Olkovyk ir kt., 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad finansinio sukčiavimo etapai ir būdai yra sudėtingas ir randamas įvairiuose sektoriuose, privačiose įmonėse ar tarp fizinių asmenų veiklų, siekiant asmeninės naudos. Sukčiavimas gali pasireikšti nuo menkiausių veiksmų, kaip pasisavinant nedideles lėšas iš įmonės ar iki valstybės mastu esančių lėšų. Visose srityse svarbu žmonių sąmoningas ir žinios, nes nuo to gali priklausyti ar bus išvengta, pastebėta ir identifikuota galimos nusikalstamos veiklos. Modernėjant visuomenei, modernėja ir sukčiavimo veiklos, būdai bei metodai, vis dažniau pasitelkiama naujos taktikos, kurias iš pradžių sunku pastebėti. Kaip galima matyti iš FATF ataskaitos 2018 m., jau nuo tada įtraukiama ir virtualūs pinigai, kaip kriptovaliutos ir bitkoinai, kas stipriai apsunkina nusikalstamų veiklų aptinkamumą.

1.3. Finansinio sukčiavimo reglamentavimas tarptautiniame kontekste

Apžvelgiant finansinio sukčiavimo reguliavimą tarptautiniame kontekste svarbu paminėti, kad tai yra sudėtingas ir daugialypis iššūkis, tiek tarptautiniu mastu, tiek valstybiniu, nes dažnai finansų rinkos peržengia nacionalines sienas. Siekiant užtikrinti reglamentavimą tarptautiniame kontekste buvo sukurtos įvairios tarptautinės institucijos, sutartys bei bendradarbiavimo mechanizmai kovai su finansiniu sukčiavimu. Vienos iš pagrindinių tarptautinių organizacijų yra:

1. Tarptautinis valiutos fondas (toliau – TVF), nors tai nėra reguliavimo institucija, tačiau ši organizacija atlieka itin „svarbų vaidmenį skatinant finansinį ir ekonominį stabilumą“ (LR Finansų ministerija, 2022). Organizacijai priklauso 190 valstybių, įkurta 1944 m. 44 valstybių (TVF, 2023). TVF teikia konsultacijas, rekomendacijas bei vykdo nuolatinę šalių priežiūrą, narės privalo bendradarbiauti bei vykdyti nurodymus, konkrečiose srityse (LR finansų ministerija, 2022).
2. Finansinių veiksmų darbo grupė (toliau - FATF), tai tarpvyriausybė organizacija, kurią 1989 m. įsteigė Septynių (G7) šalių grupė. Pagrindinė misija – kovoti su pinigų plovimu ir terorizmo

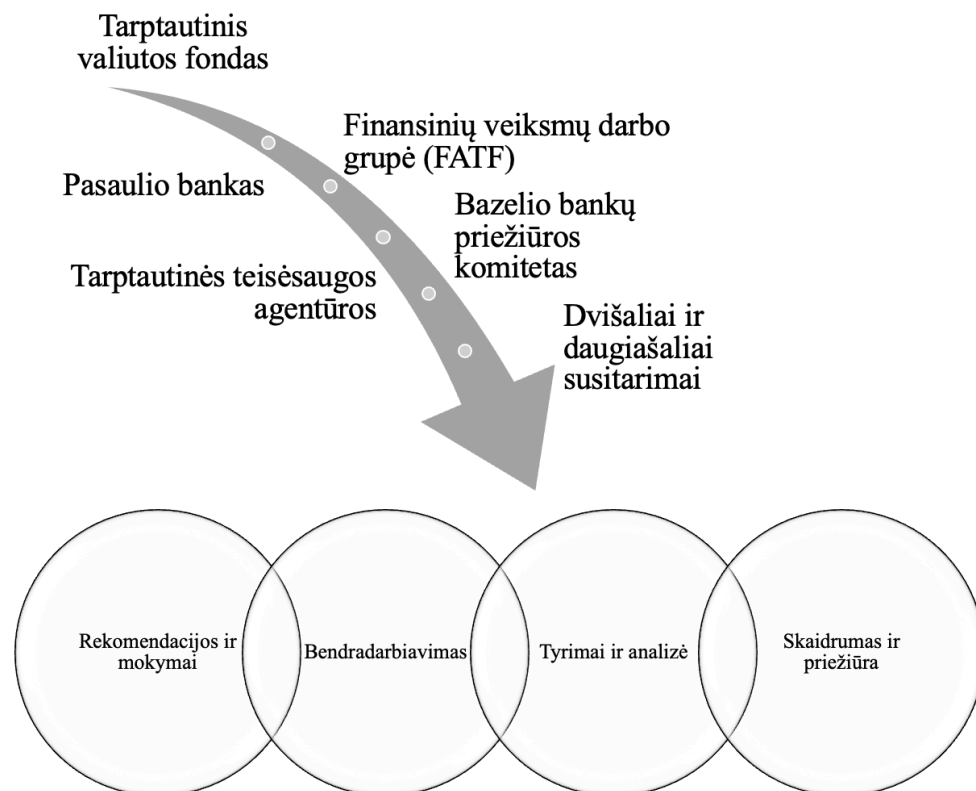
finansavimu. Organizacija numato tarptautinius standartus, puoselėja efektyvų teisinį reguliavimą ir priemonių panaudojimą prieš finansinius nusikaltėlius (FATF, 2023).

- a. FATF išleido ir parengė keletą svarbių rekomendacijų šalims, kurios vadinamos „FATF rekomendacijos“ ir jos apima daug svarbių klausimų susijusių su tinkamu kliento patikrinimu, pranešimais apie įtartinus sandorius ir turto įšaldymu (FATF, 2023).
  - b. Be išleidžiamų rekomendacijų, organizacija atlieka savo šalių narių veiklos vertinimus, siekdami patikrinti, kaip yra laikomasi rekomendacijų ir apie tai teikia ataskaitas. Vertinimuose taip pat yra pateikiama naujausia informacija apie pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo tendencijas, bei valstybėms nurodo gaires padedančias suvaldyti tokias veikas (FATF, 2023).
3. Pasaulio bankas: Pasaulio banko veikla yra svarbi finansinio sukčiavimo kontekste dėl kelių svarbių reguliavimo aspektų:
- a. Skaidrumas ir priežiūra. Pasaulio bankas turi griežtus vidinius ir išorinius kontrolės mechanizmus, kad būtų užtikrinta, jog suteikiamos lėšos būtų panaudotos tik numatytoms plėtros programoms ir projektams. Tokia kontrolė leidžia suvaldyti ir sumažinti finansinio sukčiavimo ir korupcijos atsiradimą. Pasaulio bankas reguliariai vykdo projektų auditus ir tikrina ar tinkamai buvo panaudotos lėšos (Pasaulio bankas, 2023).
  - b. Techninė parama ir mokymai. Pasaulio bankas teikia techninę paramą ir mokymus besivystančioms šalims, kad valstybės geriau suprastų ir spręstų finansinio sukčiavimo problemas. Šie mokymai apima tokias sritis kaip: finansų valdymas, apskaita, rizikos valdymas ir korupcijos prevencija. Suteiktos žinios stiprina institucijas ir gebėjimą veiksmingai priimti sprendimus susiduriant su finansinio sukčiavimo atvejais (Pasaulio bankas, 2023).
  - c. Nuolatiniai tyrimai ir analizė. Pasaulio bankas vykdo tyrimus ir analizes apie finansinį sukčiavimą, korupciją ir panašias nusikalstamas veikas. Atlikti tyrimai, pateiktos išvados padeda identifikuoti galimas rizikas, atsirandančias tendencijas, veiksnius ir suteikia tinkamas žinias greičiau bei geriau atskleisti finansinį sukčiavimą (Pasaulio bankas, 2023).
  - d. Paramos susiejimas su geros valdysenos reikalavimais. Pasaulio bankas sieja savo paramą su geros valdysenos reikalavimais, kurie apima korupcijos prevenciją, skaidrumą ir atskaitomybę (Pasaulio bankas, 2023).
4. Bazelio bankų priežiūros komitetas. Šis komitetas nustato tarptautinius bankininkystės standartus, įskaitant reikalavimus, skirtus nustatyti ir užkirsti kelią sukčiavimui bei finansiniams nusižengimams bankų sektoriuje. Tai yra tarptautinė organizacija, kuri vysto ir rekomenduoja bankų reguliavimo ir priežiūros standartus, užtikrinant finansinių institucijų stabilumą ir

saugumą (Bazelio bankų priežiūros komitetas, 2018). Apžvelgiant pagrindines komiteto veiklas, galime išskirti:

- a. Kapitalo adekvatumas. Bazelio bankų komitetas nustato, kiek bankas turi turėti kapitalo, kad suvaldytų finansines rizikas. Tuo pačiu apima ir rizikas susijusias su finansiniu sukčiavimo atvejais. Daugiau kapitalo sustiprina banko veiklą ir mažina galimas rizikas (Bazelio bankų priežiūros komitetas, 2023).
- b. Rizikos valdymo gairės. Bazelio bankų komitetas numato gaires dėl rizikos valdymo, kurios taip pat apima ir sukčiavimo prevenciją. Tai sudaro rekomendacijas dėl atliekamų procedūrų, kurių finansinės įstaigos turi laikytis, kad suvaldytų rizikas ir turėtų prevencines priemones finansiniams sukčiavimo atvejams. Bazelio bankų priežiūros komitetas 2021 m. atnaujino gaires dėl rizikos valdymo, kuriose „i) suderino principus su neseniai baigta Bazelio III operacinės rizikos sistema; ii) atnaujino gaires pokyčių valdymo ir informacinių bei ryšių technologijų srityse; ir iii) padidino bendrą principų aiškumą“.
- c. Priežiūros ir ataskaitų reikalavimai. Šios veiklos tikslas, nustatyti bendrus reikalavimus bankams, dėl ataskaitų aiškumo ir skaidrumo. Tuo pačiu sumažinant finansinio sukčiavimo galimybę, nes padidėja priežiūra ir atskaitomumas (Bazelio bankų priežiūros komiteto ataskaita, 2023). „ISO 20022 yra tarptautinis standartas, skirtas keistis elektroniniais pranešimais tarp finansų įstaigų, kuris gali suteikti nuoseklesnius ir struktūriškesnius mokėjimų apdorojimo duomenis“ (Bazelio bankų priežiūros komiteto ataskaita, 2023).
- d. Bendradarbiavimas tarp šalių. Organizacija skatina bendradarbiavimą tarp įvairių šalių priežiūros institucijų. Tokia politika yra svarbi, prevencinėms priemonėms sukurti, ypač sukčiavimo srityje, kai dalinimasi gerąja praktika ir žiniomis ar kai sukčiavimas vyksta per tarptautinius bankus (Bazelio bankų priežiūros komitetas, 2019).

Šaltinis: parengta autorės

5 pav. Pagrindinės tarptautinės finansinės institucijos reguliuojančios finansines įstaigas ir jų tikslai

Toliau svarbu paminėti, kad be tarptautinių organizacijų (žr. 5 pav.), galioja tarptautiniai susitarimai ir sutartys, kurios palengvina šalių bendradarbiavimą ir dalijimąsi informacija. Svarbiausi: Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją (UNCAC), Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (Budapešto konvencija) ir ekstradicijos sutartys, apimančios ir finansinius nusikaltėlius (LR Seimas, 2021).

Kitas aspektas, kad tokioje srityje kaip finansinis sukčiavimas svarbu yra informacija, tarptautinės organizacijos skatina šalių bendradarbiavimą ir dalijimąsi žiniomis, tačiau neretai šalys sudaro dvišalius ir daugiašalius susitarimus, kad sustiprintų savo poziciją atsirandant finansinio sukčiavimo galimybei (Library of Congress, 2021).

Įvairūs tarpvalstybiniai tyrimai ir baudžiamasis persekiojimas: Tarptautinės teisėsaugos agentūros, tokios kaip Interpolas ir Europolas, suteikia nemažai informacijos tarpvalstybiniams tyrimams susijusiems su finansiniu sukčiavimu asmenų ekstradiciją. Dalijimasis žvalgybos informacija ir turimais įrodymais, sekant ir tiriant finansinių nusikaltėlių veiklas (Europol, 2011).

Europos Centrinio Banko (ECB) ir Europos Sukčiavimo Signalizavimo Tinklo (European Anti-Fraud Office, OLAF) duomenys – Europos šaltiniai pateikia informaciją apie finansinio sukčiavimo atvejus ES šalyse. Šių organizacijų kasmetinės ataskaitos leidžia pastebėti ir matyti tendencijas apie buvusias, esamas ir būsimas finansinio sukčiavimo veiklas, ataskaitos detalai analizuoja įvairias ekonomines sritis, pagal užregistruotus atvejus (OLAF, 2023).

Apibendrinant galima teigti, kad finansinio sukčiavimo reguliavimas tarptautiniame kontekste yra kompleksiškas ir nenutrūkstamas procesas, kuris nuolat tobulinamas ir reikalaujantis pastangų ne tik iš valstybinių įstaigų įsitraukimo, bet ir pačių finansinių institucijų prevencinių priemonių tobulinimo. Visų pastangų veiksmingumas priklauso nuo valstybių, įstaigų, asmenų noro bendradarbiauti, dalintis informacija ir suderinti reglamentus, siekiant sukurti tvirtą pagrindą kovai su finansinių sukčiavimų sistema.

1.4. Nacionalinės institucijos reguliuojančios finansines įstaigas

Nacionalinės institucijos reguliuojančios finansines įstaigas yra ne ką mažiau svarbios nei tarptautinės. Kiekvienoje šalyje yra numatyta tam tikros įstaigos, kurios atsakingos už finansinių įstaigų priežiūrą, stebėseną ir reguliavimą šiame sektoriuje. Galima pastebėti, kad dažnai šalyse nacionalinės institucijos turi skirtingus pavadinimus ir atlieka skirtingus vaidmenis, tačiau jų bendra funkcija yra užtikrinti finansų sektoriaus stabilumą, apsaugoti investuotojus ir vartotojus, taip pat užtikrinti teisėtumą ir skaidrumą šiame sektoriuje. Taigi, kai kurios pvz. nacionalinės institucijos, reguliuojančios finansines įstaigas, apima:

1. Lietuva.
  - a. Lietuvos bankas, tai yra šalies centrinis bankas ir atsakingas už makroekonominę priežiūrą, pinigų politiką, taip pat finansų įstaigų priežiūrą ir reguliavimą (Lietuvos bankas, 2021).
  - b. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (FNTT), įstaigos tikslas apsaugos valstybės finansų sistemą, stebėti, tirti ir atskleisti finansinio nusikaltimo aplinkybes (FNTT, 2016).
2. Latvija.
  - a. Latvijos bankas, kaip ir Lietuvos bankas, atsakingas už pinigų politiką, finansų stabilumą ir kitus susijusius klausimus su finansų sektoriumi, dalyvauja makroekonominėje priežiūroje (Latvijos bankas, 2022).
  - b. Finansų ir kapitalo rinkos komisija (FKTK) yra institucija, atsakinga už reguliavimą ir priežiūrą finansų sektoriuje, įskaitant draudimo bendroves, bankus, pensijų fondus,

vertybinių popierių rinką ir kitas finansines įstaigas. Įstaigos tikslas užtikrinti teisėtumą ir skaidrumą (Latvijos bankas, 2022).

Nuo 2023 m. šios dvi nacionalinės institucijos buvo apjungtos į vieną ir pagrindinės funkcijos priklauso Latvijos bankui (Latvijos bankas, 2022).

- c. Latvijos finansinės žvalgybos padalinys. „Pagrindinė Latvijos finansinės žvalgybos skyriaus užduotis – rinkti ir analizuoti finansinius duomenis, pranešimus apie įtartinus sandorius, siekiant perduoti šią informaciją Latvijos teisėsaugos institucijoms pinigų plovimo ir terorizmo bei platinimo finansavimo byloms tirti“ (Latvijos finansinės žvalgybos padalinys, 2023).

3. Vokietija.

- a. Vokietijos federalinis bankas (Deutsche Bundesbank), kuris skatina keitimąsi patirtimi su centriniais bankais ir pinigų valdymo institucijomis visame pasaulyje ir tokiu būdu labai prisideda prie tarptautinio pinigų ir finansinio stabilumo. Vokietijos federalinis bankas turi atstovybes ir atstovus dvylikoje šalių, kurie nuolat stebi ekonomiką ir palaiko glaudžius ryšius su vietos finansų sektoriumi (Deutsche Bundesbank, 2018). Šis bankas yra Vokietijos centrinis bankas ir Europos centrinio banko dalis, todėl jo veikla itin svarbi ne tik pačios šalies finansiniam stabilumui, bet ir visos Europos. Taip pat įsteigta Centrinės bankininkystės asociacija, atsakinga už vykdymą ir apmokėjimų sistemos priežiūrą ir valdymą. Siekia užtikrinti, kad finansinės operacijos būtų vykdomos sklandžiai ir saugiai.
- b. Vokietijos finansinio priežiūros tarnyba, kuri „prižiūri bankus, finansinių paslaugų įstaigas, mokėjimo įstaigas, elektroninių pinigų įstaigas, užsienio kredito įstaigų iš Europos ekonominės erdvės Vokietijos filialus, draudikus, pensijų fondus, Vokietijos turto valdytojus ir Vokietijos fondus“ (BaFin, 2020). Pati institucija teigia, kad jų misija, jog klientai, įmonės, investuotojai galėtų pasitikėti finansinėmis įstaigomis ir jaustųsi saugūs Vokietijos rinkoje (BaFin, 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad Europos šalyse valdymo politika finansinėje srityse prasideda nuo centrinių bankų ir įstaigų tiriančių neteisėtus veiksmus, kaip sukčiavimas, pinigų plovimas ir kt. Šių institucija veikia paremta tarptautinių įstaigų reglamentais, rekomendacijomis, tyrimais, analizėmis ir išvadomis.

1.5. Finansinio sukčiavimo procesinės ir kitos prevencinės priemonės ES

Kaip jau minėta finansinio sukčiavimo prevencija yra svarbi Europos Sąjungos (ES) finansinės stabilumo ir teisėtumo užtikrinimo dalis. Kiekviena šalis atskirai ir kartu bendradarbiauja ir įvairiomis

priemonėmis siekia užkirsti kelią nusikalstamai veiklai finansų sektoriuje. Taigi, panaudojama įvairūs svarbūs procesiniai ir kiti prevenciniai metodai, tokie kaip pvz.:

1. Teisės aktai ir reguliavimas. Pastarąjį dešimtmetį kovos su sukčiavimu politika Europoje ir kitose šalyse labai suaktyvėjo, padaugėjo tiek teisinių, tiek administracinių priemonių, kurios yra skirtos įvairių rūšių sukčiavimui (Feria, 2020). Tai apima Direktyvas ir Reglamentus, kurie nustato taisykles ir reikalavimus finansiniams subjektams, įskaitant bankus, draudimo įmones ir finansinius tarpininkus.
1. Tarptautinis bendradarbiavimas. „Tarptautinio bendradarbiavimo formos kovos su nusikalstamumu srityje yra: tarptautinė teisinė pagalba, nusikaltimo padarymu įtariamo asmens išdavimas, baudžiamojo proceso priėmimas; nuteistojo perkėlimas į laisvės atėmimą tolesniam bausmės vykdymui; tarptautinė paieška; teisių užtikrinimas ir piliečių laisves baudžiamojo proceso metu kitoje valstybėje; keitimasis informacija“ (Cherniavskiy, Holovkin, Chornous, Bodnar, ir Zhuk, 2019, p. 14). Sudaromos dvišalės ir daugiašalės sutartys tarp šalių, siekiant glaudesnio bendradarbiavimo ir informacijos pasidalinimo. Bendradarbiavimas tarp reguliavimo institucijų ir finansinių organizacijų. Literatūroje minima, kad aiški komunikacija, tikslai uždaviniai tarp institucija yra svarbi sudedamoji dalis (Rashid, Mamun, Roudaki ir Yasser, 2022; Haoxian ir Smys, 2021), kuri leidžia organizacijoms susidėlioti prioritetus, įsidiesti reikiamas prevencijos priemones prieš finansinį sukčiavimą.
2. Technologinės priemonės. Mokslininkai Haoxian ir Smys (2021) siūlo technologinius sprendimus, kurie prisidėtų prie finansinio sukčiavimo prevencijos. „Lankstus metodas yra visuma su automatizuota valdymo sistema, skirta bet kokiam sukčiavimo aptikimui“ (Haoxian ir Smys, 2021, p. 54). Literatūroje pažymėta, kad nuolatinis algoritmų atnaujinimas palengvintų finansinio sukčiavimo atpažinimą.
3. Švietimas ir mokymai. Rashid, Mamun, Roudaki ir Yasser (2022) mokslininkai teigia, kad svarbu yra etikos ir sąžiningumo klausimas institucijose, pradedant nuo valdybos ir baigiant darbuotojais. Kitas svarbus aspektas yra vidaus ir išorės audito kompetencijų lygmuo, nes nuo to priklauso kaip bus prižiūrimi procesai, eiga, atliekamas darbas ir kokius rizikos veiksnius įžvelgs ar atitinkamai trūkumus, kurie gali padėti prevencijai prieš sukčiavimą.
4. Pranešimai apie sukčiavimą. Taip pat mokslininkų straipsniuose minima kad daugumoje ES šalių turi mechanizmus, leidžiančius vartotojus arba finansinius subjektus informuoti apie galimą finansinį sukčiavimą (Cherniavskiy, Holovkin, Chornous ir kt., 2019; Rashid, Mamun, Roudaki ir Yasser, 2022; Haoxian ir Smys, 2021). Tai viena iš prevencinių priemonių, kurios leidžia iš anksto informuoti apie ketinimus daryti nusikalstamas veiklas ir išvengti žalos tiek asmeninės tiek visuotinės.

Apibendrinant galima teigti, kad priemonės užtikrinančios finansų sektoriaus saugumą ir teisėtumą yra kompleksiškos, apimančios ne vien konkrečios įmonės veiklą, tačiau įsitraukia ir kiti svarbūs aspektai, kaip komunikacija, aiški teisinė sistema, įvairūs mokymai ir darbuotojų švietimas, visuomenės informavimas bei technologiniai sprendimai. Reikia suprasti, kad šių priemonių veiksmingumas priklauso nuo jų tinkamo įgyvendinimo ir nuolatinio stebėjimo, kaip keičiasi finansinio sukčiavimo schemas ar sritys, taip turi atsinaujinti ir prevencinių priemonių panaudojimas.

1.6. Ekonomikos augimo ir mokesčių pajamų samprata

Mokestinės pajamos pagrindė sudaro mokesčių surinkimas, pajamų dydį gali įtakoti daugelis veiksnių. Skirtingose šalyse surenkamų mokesčių dydis skiriasi, tačiau veiksniai tie patys. Egzistuoja aiškūs argumentai ir už, ir prieš didesnį mokesčių santykį, lemiantį didesnį BVP augimą. „Viena vertus, didesni mokesčiai iškreipia asmenų paskatas tiekti daugiau darbo jėgos arba įmonėms daugiau gaminti. Kita vertus, didesni mokesčiai suteikia vyriausybėms galimybę investuoti, pavyzdžiui, į infrastruktūros tobulinimą, švietimą arba mokslinius tyrimus ir plėtrą, o tai gali padidinti ekonomikos gamybinį pajėgumą“ (McNabb, 2018, p. 45).

Ekonomikos augimo ir mokesčių ryšys yra sudėtingas ir jį gali įtakoti įvairūs veiksniai. Apskritai mokesčiai vaidina svarbų vaidmenį formuojant šalies ekonominę aplinką ir gali įvairiais būdais paveikti ekonomikos augimą:

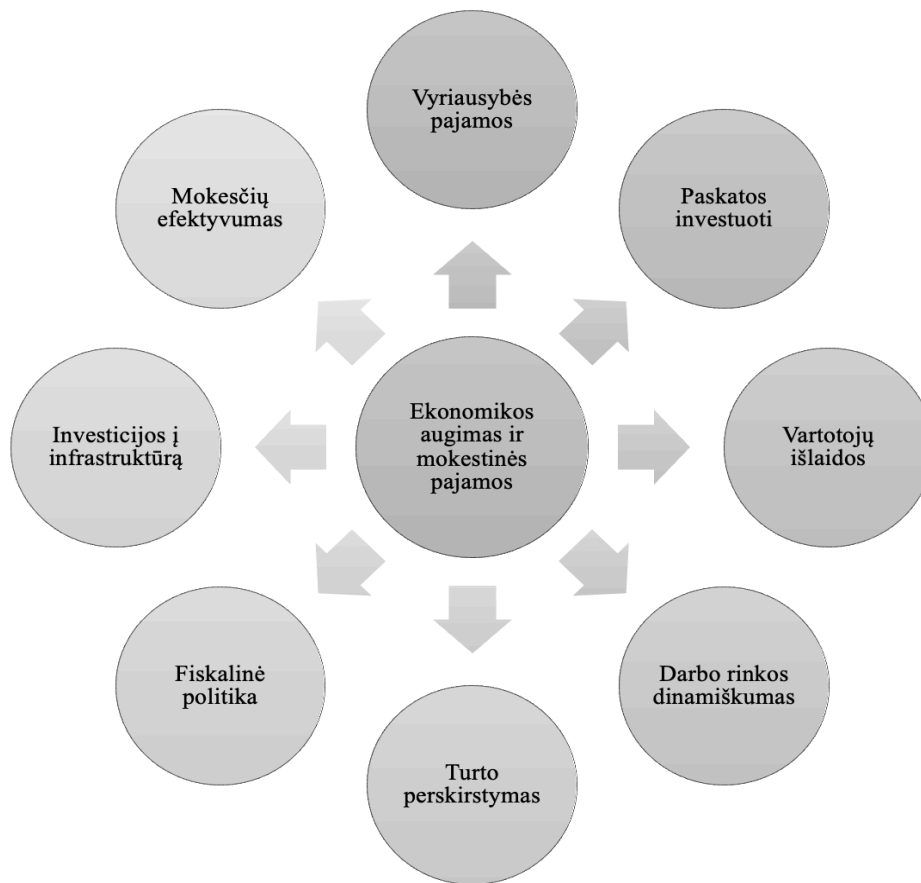
1. Vyriausybės pajamos: mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų šaltinis. Vyriausybė naudoja šias pajamas viešajam sektoriui ir infrastruktūrai finansuoti. Surenkamos pajamos turi svarbią reikšmę vyriausybės investicijoms į ekonomikos augimą skatinančias priemones, tokias kaip švietimas, sveikatos apsauga ir infrastruktūros plėtra (Hall, Lopez, Murray ir O'Hare, 2021).
2. Paskatos investuoti: šalies mokesčių politika, turi įtakos individualių asmenų ar įmonių sprendimams dėl investavimo, taupymo bei išlaidų. Atsižvelgiama į šalies prieaugio arba verslo pelno mokesčius, kurie gali paskatinti įmonių investicijas ir verslumą, o tuo pačiu ir skatina ekonomikos augimą. Daugelis šalių taiko mokesčių lengvatas, kad sumažintų pelno mokesčio poveikį investicijoms. Išsivysčiusiose ekonomikose skatinama investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą (MTEP). Besivystančiose šalyse lengvatos nukreipiamos į tiesioginių užsienio investicijų (TUI) pritraukimą (Abdel-Kader ir Mooij, 2020).
3. Vartotojų išlaidos: pajamos ir vartojimo mokesčiai taip pat turi nemažą įtaką vartotojų disponuojamoms pajamoms. Mažesnis mokesčiai gali padidinti vartotojų išlaidas, kas sudaro pagrindinį variklį ekonomikos augimui. Tuo tarpu dideli mokesčiai, mažos pajamos sumažina

ekonomikos augimą, pajamos labiau skaičiuojamos ir atitinkamai išleidžiamos svarbiausioms reikmėms.

4. Darbo rinkos dinamiškumas: pajamos iš darbo mokesčių, pvz. pajamų mokesčiai ir darbo užmokesčio mokesčiai, gali turėti įtakos darbo rinkai. Darbo pajamų mokesčiai gali tiesiogiai priklausyti nuo to ar yra kuriamos darbo vietos ir daugėja dirbančių, nes dideli mokesčiai gali atgrasyti nuo darbo, o maži mokesčiai skatinti darbo jėgos dalyvavimą ir darbo vietų kūrimą (Garrett, Ohn, Serrato, 2019).

Tuo pačiu būtina atsižvelgti kaip pasikeitė darbo rinka COVID-19 pandemijos metu ir kokią įtaką tai padarė darbo rinkai, bei tuo pačiu mokesčių surinkimui. „Dėl karantino ekonomikos smarkiai sutriko užimtumo lygis. Teorinis pandemijos ir nedarbo pagrindas yra gana paprastas“ (Su, Dai, Ullah ir Andlib, 2022).

5. Turto perskirstymas: progresinės mokesčių sistemos, kai didesnes pajamas gaunantys asmenys sumoka didesnę pajamų dalį mokesčiais. Tokiu būdu mažinama pajamų nelygybė, kurios tolimesnėje eigoje galima tikėtis tiek ekonomikos augimo, tiek neigiamo poveikio (Kuypers, Figari, Verbist, 2021).
6. Fiskalinė politika: mokesčiai yra ganėtinai svarbi fiskalinės politikos dalis. Vyriausybės išlaidos ir mokesčių lygis gali būti panaudotas ekonomikos lygiui suvaldyti. Pvz. ekonominio nuosmukio metu mokesčių mažinimas gali paskatinti ekonomikos augimą didinant disponuojamas pajamas ir skatinant išlaidas. Blanchard, Leandro ir Zettelmeyer (2021) nagrinėja Europos šalių fiskalinės politikas, tuo pačiu pabrėždamos, kad „kai kurios šalys gali norėti aktyviai naudoti fiskalinę politiką cikliniams svyravimams sušvelninti, o kitos – ne“. Ši politika ypač buvo svarbi pandemijos padariniams švelninti.
7. Investicijos į infrastruktūrą ir švietimą: vykdant šalių politiką svarbu nepamiršti ir sprendimų, kurie turi įtakos ilgalaikiam ekonomikos augimui, vieni iš tokių yra finansavimas į infrastruktūrą ir švietimą. Žinoma, šios investicijos suteikiamos iš surenkamų mokesčių. Išvystyta infrastruktūra ir kvalifikuota darbo jėga gali turėti įtakos verslui pasirenkant šalį investicijoms, kas skatina ekonomikos plėtrą (Habibi ir Zabardast, 2020).
8. Mokesčių efektyvumas: sudėtingos, kompleksinės mokesčių sistemos, gali turėti neigiamos įtakos, kai sudaroma administracinė našta ir atgraso nuo ekonominės veiklos. Paprasta, nesudėtinga ir skaidri mokesčių sistema gali būti palankesnė ir augimui. Kowal ir Przekota (2021) teigia, „kad viena iš tokio efektyvumo apraiškų yra pasipriešinimas mokesčių slėpimui“ (p. 56).

Šaltinis: parengta autorės

6 pav. Ekonomikos augimas ir mokestinės pajamos

Svarbu pažymėti, kad mokesčių poveikis ekonomikos augimui priklauso nuo daugelio kintamųjų, įskaitant konkrečią taikomą mokesčių politiką, bendrą ekonominį kontekstą ir tai, kaip vyriausybės panaudoja mokestines pajamas. Skirtingi ekonomistai ir politikos formuotojai gali turėti skirtingą požiūrį į optimalų mokesčių lygį ir struktūrą ekonomikos augimui skatinti. Be to, ekonomikos augimui įtakos turi ir kiti veiksniai, tokie kaip pinigų politika, prekybos politika ir reguliavimo aplinka, todėl tai yra daugialypė problema.

2. FINANSINIO SUKČIAVIMO POVEIKIO MOKESTINĖMS PAJAMOMS ES VERTINIMO METODOLOGIJA

Atliekant finansinio sukčiavimo vertinimą mokestinėms pajamoms Europos Sąjungos šalyse panaudota keli tyrimo metodai. Išnagrinėjus teorinę medžiagą pastebėta, kad finansinio sukčiavimo būdų yra daugybė, kurie gali turėti įtakos mokestinėms pajamoms.

Pirmai tyrimo daliai naudota paneliniai duomenys, surinkti statistiniai rodmenys iš tarptautinių duomenų bazių, tokių kaip Statista, Eurostat ir Pasaulio bankas. Panelinių duomenų apskaičiavimui buvo panaudota Gretl (GNU Regression, Econometrics, and Time-series Library), kuri yra atviro kodo programinė įranga, skirta ekonometrinėms analizėms, regresiniam modeliavimui, statistinei analizei ir laiko eilučių analizei. Šios programos tikslas suteikti patogų ir galingą įrankį tiek pradedantiesiems, tiek ir ekonometrijos profesionalams, kuris leidžia lengvai apskaičiuoti norimus rodiklius (Gretl, 2023).

Pagrindinės Gretl sistemos savybės apima:

1. Ekonometrinės analizės funkcijos: Gretl leidžia vartotojams atlikti įvairias ekonometrines analizes, tokioms kaip regresinio modeliavimo analizė, heteroskedastiškumo tikrinimas ir kitos panašios analizės.
2. Intuityvi naudotojo sąsaja: Programa turi paprastą grafinį dizainą, kuris leidžia lengvai importuoti duomenis, konfigūruoti ir įvykdyti analizes bei vizualizuoti rezultatus.
3. Platus statistinių įrankių rinkinys: Gretl turi įvairių statistinių funkcijų, kurios padeda naudotojams atlikti daugelį įvairių statistinių analizių, tokių kaip, hipotezių tikrinimas ir kita.
4. Eksporto ir importo galimybės: Gretl palaiko įvairius failų formatus, įskaitant CSV, Excel, ir kitus, leidžiant naudotojams importuoti ir eksportuoti duomenis iš kitų programų.
5. Skriptavimo galimybės: galima kurti ir naudoti skriptus Gretl programoje, automatizuoti analizes ir kitus veiksmus.
6. ****Atviro kodo: **** Gretl yra atviro kodo programa, tai leidžia naudotis nemokamai ir pritaikyti kiekvieno poreikiams (Gretl, 2023).

Finansinio sukčiavimo poveikio vertinimui mokestinėms pajamoms ES apskaičiuoti pasitelkta tarptautinių duomenų bazių prieinama informacija, pirmiausia įvertinta, kad mokestinės pajamos ar mokesčių nauda yra pagrindinis rodiklis, kuriam bus skaičiuojama padaryta žala, kitų rodiklių atžvilgiu. Ne tik finansinis sukčiavimas gali turėti neigiamos įtakos mokesčių surinkimui, tačiau kaip teorijoje buvo apžvelgta, tokie veiksniai, kaip infliacijos lygis, užimtumo lygis, importo, eksporto ir kiti rodikliai yra labai svarbūs duomenys, kurie gali daryti poveikį, todėl bus panaudoti tyrimo vertinimui atlikti. Tyrimo metu bus išanalizuota kaip finansinis sukčiavimas daro poveikį mokestinėms pajamoms kitų išvardintų rodiklių atžvilgiu. Surinkti statistikos rodmenys (1 priedas) panaudoti rezultato apskaičiavimui ir palyginamajai analizei atlikti. Rodikliai buvo vertinimai už 2005 – 2021 m. laikotarpį

pagal % nuo BVP (Bendras vidaus produktas, toliau - BVP), tokiu pagrindu analizuojami pokyčiai, tendencijos pagal padarytą žalą ar naudą ilgesniam laikotarpiui.

Antroji tyrimo dalis apima antrinių duomenų analizę. Tokie duomenys jau buvo surinkti anksčiau ir iš dalies juos galima panaudoti sprendžiamai problemai (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011). Šioje dalyje bus išanalizuota OLAF teikiamos kasmetinės ataskaitos apie finansinio sukčiavimo padėtį Europos Sąjungos šalyse. Tyrimo metu bus apžvelgta ataskaitų statistiniai duomenys, prarasti valstybių pelnai, finansinio sukčiavimo atvejų skaičiai ES šalyse, 2018–2022 m. (OLAF, 2018-2022).

Trečioje tyrimo dalyje, naudojama kokybinis tyrimas, kuriame atlikta ekspertų atsakymų rezultatų analizė. Ekspertinis vertinimas, tai tyrimo metodas, kai specialistai, konkrečios srities žinovai, turintys ne vienerius metus patirties, teikia savo nuomonę, vertinimą arba rekomendacijas dėl konkrečios problemos ar klausimo. Pagrindinės ekspertų vertinimo savybės susideda iš (žr. 7 pav.):

1. Ekspertų pasirinkimas: sudaroma iš asmenų, turinčių specialias žinias ir patirtį bei kvalifikaciją.
2. Klausimų formulavimas, suformuluoti specifiniai klausimai apie konkrečią temą, dėl kurios bus vertinama ekspertų nuomonė.
3. Vertinimo metodas: Ekspertų vertinimas buvo atliekama gavus elektroninius atsakymus.
4. Rezultatų analizė. Gauti atsakymai analizuojami ir interpretuojami.
5. Ekspertų nuomonių konsolidavimas, nuomonių apibendrinimas, išvadų apibrėžimas. (Kardelis, 2016).

Šaltinis: parengta autorės

7 pav. Ekspertų apklausos tyrimas

Iš viso bus panaudoti trys metodiniai būdai, kurie leis suformuoti išvadas dėl finansinio sukčiavimo daromos įtakos mokestinėms pajamoms ES ir pateikti pasiūlymus tolimesniems tyrimams ir prevencijai. Ekspertų apklausai pirmiausia parengiamas klausimynas, kuris sudaromas remiantis

išnagrinėta teorija. Tyrimas atliekamas ES mastu, todėl pasirenkami ekspertai, kurie specializuojasi kovoje su finansiniu sukčiavimu ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES šalyse, atlikus apklausą, analizuojami atsakymai ir pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai.

Anketinės apklausos parengimas. Tyrimo objektas – ES institucijos kovojančios su finansiniu sukčiavimu. Tyrimo tikslas: įvertinti finansinio sukčiavimo įtaka mokestinėms pajamoms. Atsižvelgiant į išnagrinėtą literatūrą ir atliktą analizę, galima pastebėti, kad kova su finansiniu sukčiavimu yra daugialypis procesas, apimantis ne tik vidinius įmonių procesus, bet ir reguliuojančias institucijas, įstatymų sudėtingumą ir įstaigų bendradarbiavimą. Tyrimui buvo pasirinkta struktūrizuota anketa, kurią sudaro 6 uždari ir 2 atviri klausimai bei klausiami ekspertų nuomonės dėl kovos su finansiniu sukčiavimu, kas galėtų turėti teigiamą įtaką. Pirmas uždaras klausimas, dėl kokių priežasčių finansinės institucijos neužtikrina finansinio sukčiavimo prevencijos. Antras uždaras klausimas „Prašome įvertinti Likerto skalėje, kurios finansinio sukčiavimo sritys labiausiai paveikia mokestines pajamas“, pateikiama 10 labiausiai aprašytų mokslininkų finansinio sukčiavimo sričių. Toliau klausiami ekspertų nuomonės „kaip manote ar teisinis reguliavimas ir priežiūra užtikrina finansinio sukčiavimo prevenciją Europos Sąjungos šalyse?“. Ketvirtu klausimu analizuojama ar finansinio sukčiavimo daromas poveikis mokestinėms pajamoms yra reikšmingas. Penktu klausimu siekiama iširti, kurios prevencinės priemonės būtų veiksmingesnės. Literatūroje, kaip buvo teigiama viena iš esminių finansinio sukčiavimo metodų yra asmenų apgavystė, ID tapatybės vagystė, netikri skambučiai, netikri el. laišakai ir pan., norima išanalizuoti, kas galėtų padėti išvengti tokių apgavysčių. Šeštu klausimu ekspertų prašoma išranguoti veiksnių riziką pagal Likerto skalę, pvz. tokius kaip geografinė, naujos technologijos, tokie kaip atsiskaitymo būdai, investavimo priemonės, įstatymų sudėtingumas ir įgyvendinimo galimybės, naujos finansinio sukčiavimo schemos, darbuotojų kaita, menkas kvalifikacijos lygis. Septintas klausimas - kaip manote, ar ES šalyse pasitaikantys finansinio sukčiavimo atvejai yra pavieniai ar sisteminiai? Ekspertų nuomone bus įvertinama ar pasitaikantys finansinio sukčiavimo atvejo yra pavieniai, sisteminiai ar mišrūs.

Atrenkami ekspertai. „Ekspertinės apklausos atveju, elementai yra nedidelės apimties“ Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011 (p. 27.). Tyrime remiamasi kokybiniu ekspertiniu vertinimu, kurio metu pateikiama apklausa kovos su finansiniu sukčiavimu specialistams, kurie dirba finansinėse įstaigose, finansinių įstaigų priežiūros institucijose. Atsakymus pateikė 8 ekspertai, kurie turi nemažesnę nei 3 m. patirtį kovoje su finansiniu sukčiavimu. Ekspertų atranka buvo vykdoma atidžiai atsirenkant asmenis dirbančius kelerius metus šioje srityje ar įstaigoje, kuri prižiūri finansines institucijas, taigi I ekspertas atstovauja FNTT ir turi 3 m. patirtį, II ekspertas dirba SEB banke, III ekspertas atstovauja Lietuvos banką, turintis 4 m. patirtį, IV ekspertas dirbantis Latvijos banke, V ekspertas dirba FATF, VI ekspertas atstovauja UniCredit, Italija, VII ekspertas dirbantis SEB, Estija (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Ekspertų sąrašas

Ekspertas	Institucijos pavadinimas	Patirtis kovoje finansiniu sukčiavimu	Šalis
I ekspertas	FNTT	3 m.	Lietuva
II ekspertas	SEB	3 m.	Lietuva
III ekspertas	Lietuvos bankas	4 m.	Lietuva
IV ekspertas	Latvijos bankas	5 m.	Latvija
V ekspertas	FATF	4 m.	
VI	UniCredit	3 m.	Italija
VII	SEB	5 m.	Estija

Šaltinis: sudarytas autorės

Atliekama apklausa. Šioje dalyje sudaryta anketinė apklausa ir atliekama ekspertų apklausa, iširti jų nuomone finansinio sukčiavimo sritis, kurios daro didžiausią poveikį mokestinėms pajamoms ES šalyse, prevencinių priemonių panaudojimo galimybes. Ekspertams sudaryta anketa siunčiama el. paštu ir/arba per socialinį tinklą LinkedIn.

Tyrimo etika. Finansinio sukčiavimo tema yra gana sudėtinga, apimanti daug sudedamųjų dalių ir dažnai įstaigos neskelbia konkrečių priemonių ar praktikų, kurias naudoja kovojant su šia problema. Atsižvelgiant į šiuos faktus, užtikrinama ekspertų anonimiškumas.

Apklauso rezultatų apdorojimas. Ekspertų apklauso rezultatai apdorojami MS Excel programa, panaudojant Likerto skalės skaičiavimą, atviri klausimai analizuojami aprašomosios analizės būdu. Likerto skalė yra psichometrinės skalės tipas, skalės įprastai susideda iš teiginių susijusių su konkrečia tema, šiame tyrime su finansiniu sukčiavimu, respondentų prašoma pritarimo ar nurodyti nesutikimo lygį su kiekvienu įvardintu teiginiu. Anketinė apklausoje buvo nurodyta trys klausimai, kuriuose prašoma atsakyti pagal Likerto skalę. Pavyzdžiui 6 klausimas (žr. 8 pav.) išranguoti veiksnius pagal didžiausią keliamą riziką finansinio sukčiavimo procese, 1 – labai žema rizika, 5 – labai didelė rizika. Taigi, kiekvienas teiginys gali daugiausiai surinkti $5 \cdot 7 = 35$ balus, mažiausiai gali surinkti $1 \cdot 7 = 7$ balai, t.y. teiginio vertinimą dauginant iš ekspertų atsakymų. Surinktų balų skaičių daliname iš ekspertų skaičiaus ir gauname rezultatą, kuris apibendrina ekspertų nuomonę ir nurodo kiekvieno teiginio daromą įtaką konkrečiu klausimu.

6. Išranguokite, kokie veiksniai kelia didžiausią riziką finansinio sukčiavimo procese? (1 – labai žema rizika, 5 – labai didelė rizika)

Veiksniai/rizikos lygis	1	2	3	4	5
Šalių ar geografinė rizika					
Naujos technologijos, t.y. pvz. nauji atsiskaitymo būdai, investavimo priemonės ir pan.					
Įstatymų sudėtingumas ir įgyvendinimo galimybės					
Naujos finansinio sukčiavimo schemas					
Menkas kvalifikacijos, etikos lygis					

Šaltinis: sudarytas autorės

8 pav. Anketinės apklausos klausimas

Atvirų klausimų tyrimas vykdomas aprašomosios analizės būdu. „Aprašomosios statistikos metodus sudaro:

- duomenų grupavimas;
- dažnių lentelės;
- statistinių charakteristikų (duomenų padėties ir sklaidos rodiklių)
- skaičiavimas;
- grafinis stebėjimų vaizdavimas“ (Bilevičienė ir Jonušauskas, 2011 p. 65).

Kaip pvz. trečias klausimas, prašo ekspertų nuomonės (žr. 9 pav.), analizuojant atsakymus gavus panašius ar standartizuotus atsakymus, rezultatai bus pateikti duomenų grupavimo būdu, grafiniu atvaizdavimu arba aprašyti atsakymai.

3. Kaip manote ar teisinis reguliavimas ir priežiūra užtikrina finansinio sukčiavimo prevenciją Europos Sąjungos šalyse?

.....

Šaltinis: sudarytas autorės

9 pav. Anketinės apklausos klausimas

Apibendrinant, galima teigti, kad finansinio sukčiavimo daroma įtaka mokestinėms pajamoms ES vertinimas bus vykdomas keliais etapais. Pirmiausia surinkti statistiniai duomenys, kurie turi įtakos mokestinėms pajamoms ir bus palyginama kaip finansinis sukčiavimas daro poveikį kitų rodiklių atžvilgiu. Antra, išanalizuota statistiniai duomenys 2018 – 2022 m. tarptautinės institucijos OLAF,

kuriose pateikiama, konkrečių šalių atvejų analizė, kiek pajamų buvo rekomenduojama susigrąžinti už nelegalias veiklas, kokiose pagrindinėse srityse buvo vykdoma finansinio sukčiavimo atvejai. Trečiu tyrimu atliekama ekspertų apklausa, siekiama iširti finansinio sukčiavimo pagrindines sritis, kurios daro didžiausią poveikį mokestinėms pajamoms, prevencinių priemonių panaudojimo galimybes bei rizikos veiksnius.

3. FINANSINIO SUKČIAVIMO POVEIKIO MOKESTINĖMS PAJAMOMS VERTINIMAS

ES

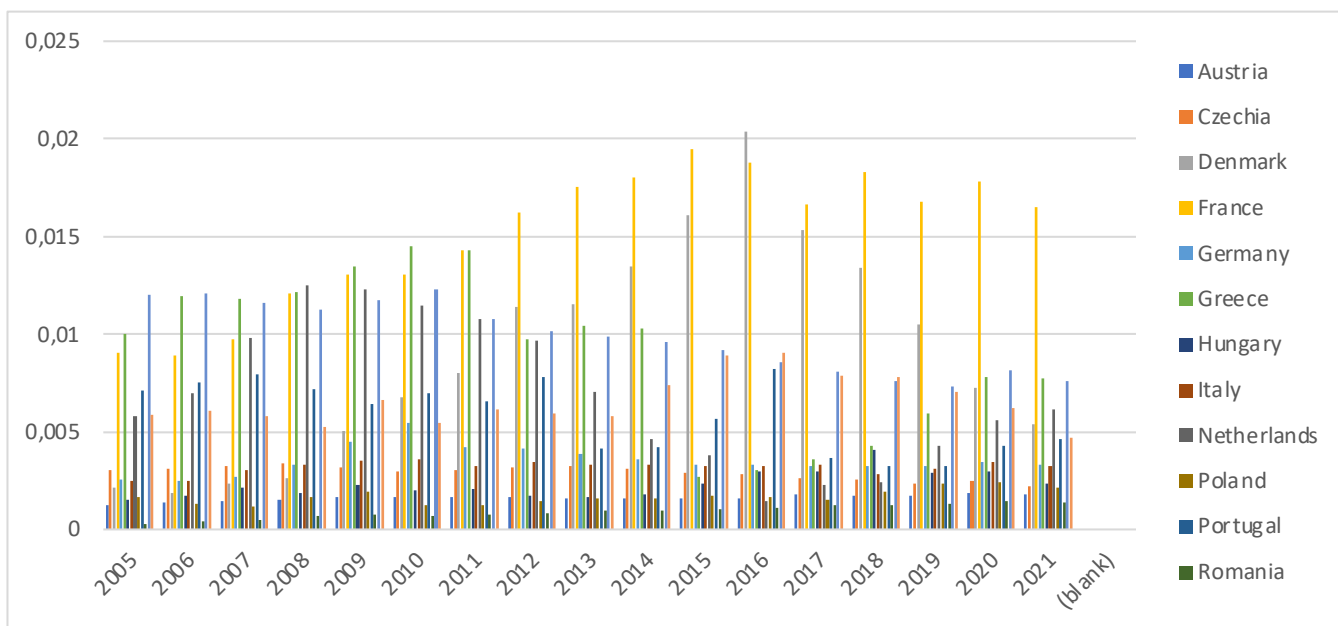
Siekiant apskaičiuoti finansinio sukčiavimo poveikį mokesstinėms pajamoms reikia atsižvelgti, kad ne tik finansinis sukčiavimas daro poveikį, tačiau ir mokesčių naudos rodiklis, užimtumo lygis, sukčiavimo nuostolis, infliacijos rodiklis, vyriausybės skola ir prekybos rodiklis (žr. 2 lentelę) gali turėti teigiamos ar neigiamos įtakos. Tyrimo metu buvo pasirinktas priklausomas rodmuo - mokesčių nauda ir šiam buvo atliekamas poveikio vertinimas kitų rodiklių atžvilgiu.

2 Lentelė. Rodiklių trumpiniai

Trumpinys	Pilnas pav. ENG	LT vertimas	Rodiklio matmuo
TR	Tax Revenue	Mokesčių nauda	% nuo BVP
IR	Inflation Rate	Infliacijos rodiklis	
GD	Government consolidated gross debt	Valstybės skolas	% nuo BVP
FL	Fraud Loss	Sukčiavimo nuostolis	% nuo BVP
ER	Employment rate	Užimtumo lygis	
TD	Trade	Prekybos rodiklis	% nuo BVP

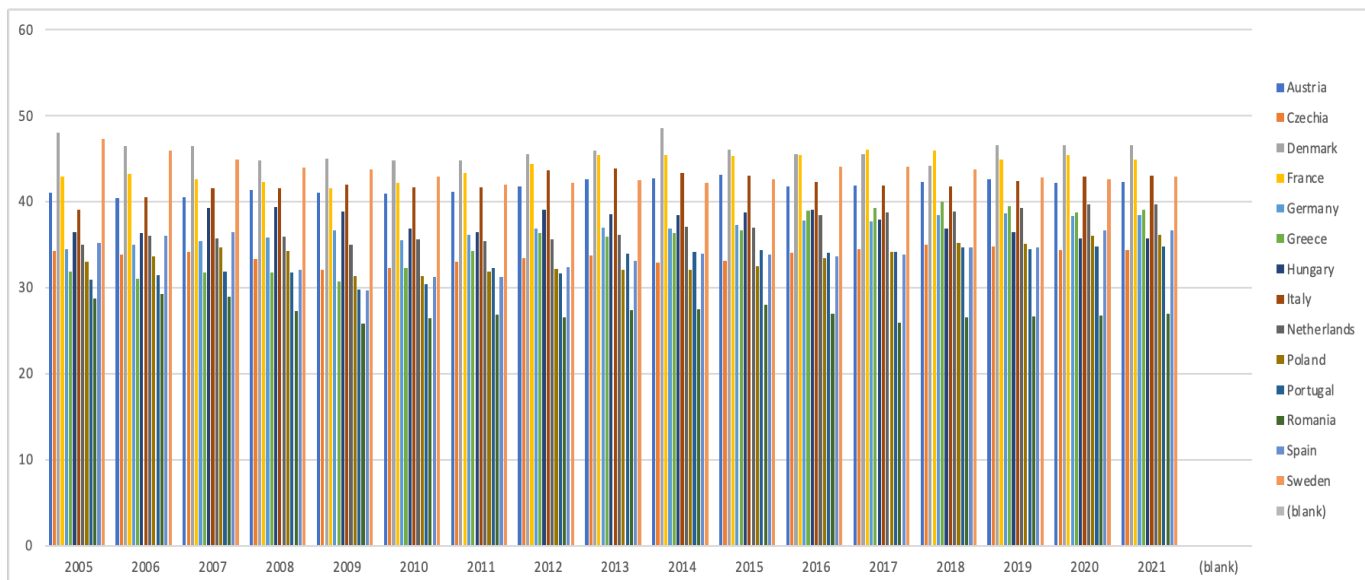
Šaltinis: sudaryta autorės

Pagal 10 pav. duomenis galima matyti tam tikras šalių tendencijas dėl sukčiavimo nuostolio 2005 – 2021 m. Didžiausi nuostoliai nuo 2005 m. patiriami Danijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Ispanijoje ir Švedijoje. Lentelėje matoma, kad Austrijoje, Čekijoje Vengrijoje, Italijoje ir Lenkijoje išlieka mažesnis sukčiavimo lygis su tendencija išlikti panašiam lygyje nuo 2005 m. iki 2021. Tuo tarpu matomas tendencingas didėjimas Prancūzijoje ir Rumunijoje, mažėjimas pastebimas Danijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Ispanijoje ir Švedijoje.

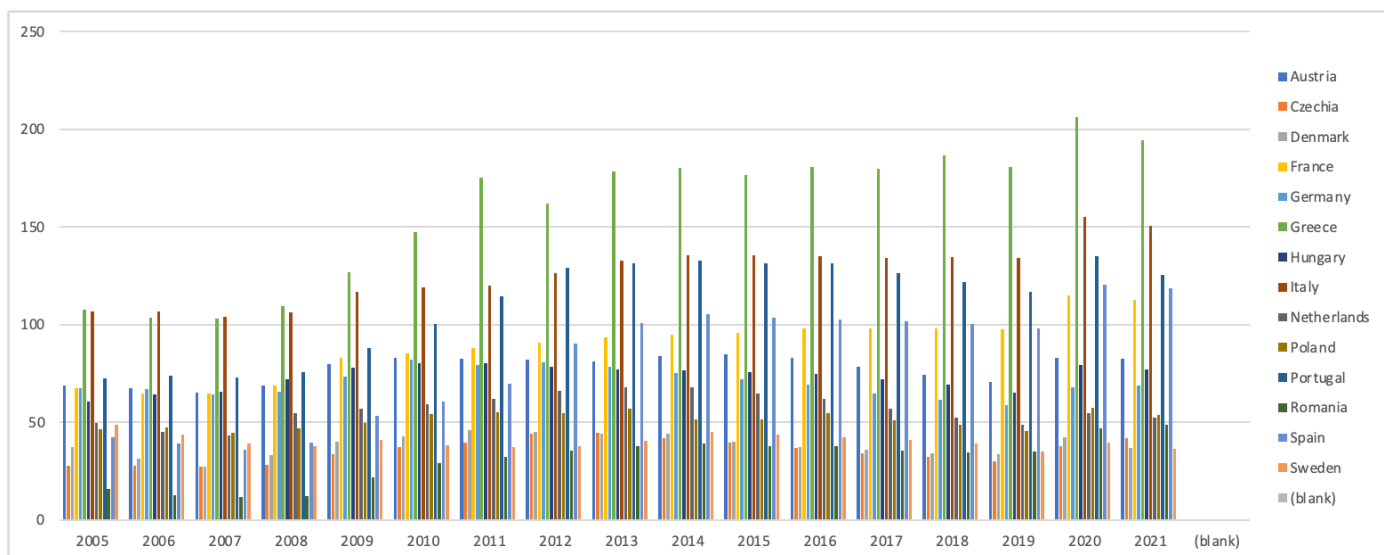
10 pav. Sukčiavimo nuostolis 2005 – 2021 m., % nuo BVP

Pagal 11 pav. galima pastebėti, kad šalių mokesčių surinkimas % nuo BVP yra ganėtinai tolygus 2005 – 2022 m. Didžiausią mokestinę naudą patiria Danija, Prancūzija, Austrija, Vokietija.

11 pav. Mokesčių nauda 2005 – 2021 m., % nuo BVP

12 pav. rodo, kad valstybių skolos % nuo BVP yra didėjantis rodiklis 2005 – 2022 m. Didžiausią skolą turi Graikija, Italija, Vengrija, Ispanija.

12 pav. Valstybės skolos 2005 – 2021 m., % nuo BVP

Pasitelkus Gretl sistemą gauti rezultatai atskleidžia (žr. 3 lentelę), kad infliacijos ir prekybos rodiklis turi teigiamą įtaką mokesčių naudai, t.y. didėjant infliacijai ir prekybos rodikliui, mokesčių surinkimas didėja. Tuo tarpu valstybės skola ir sukčiavimo rodiklis turi neigiamą įtaką mokesčių surinkimo rodikliui, t.y. šiems rodikliams didėjant mokesčių surinkimas mažėja. Iš gautų rodiklių matome, kad užimtumo lygis nėra reikšmingas rodiklis ($p\text{-value} > 0,05$) mokestinių pajamų atžvilgiu. Atliekant skaičiavimus buvo naudojami laiko ir šalių fiksuoti efektai.

3 Lentelė. Rodiklių įtaka mokesstinėms pajamoms.

Priklausomas rodiklis: Mokesčių nauda

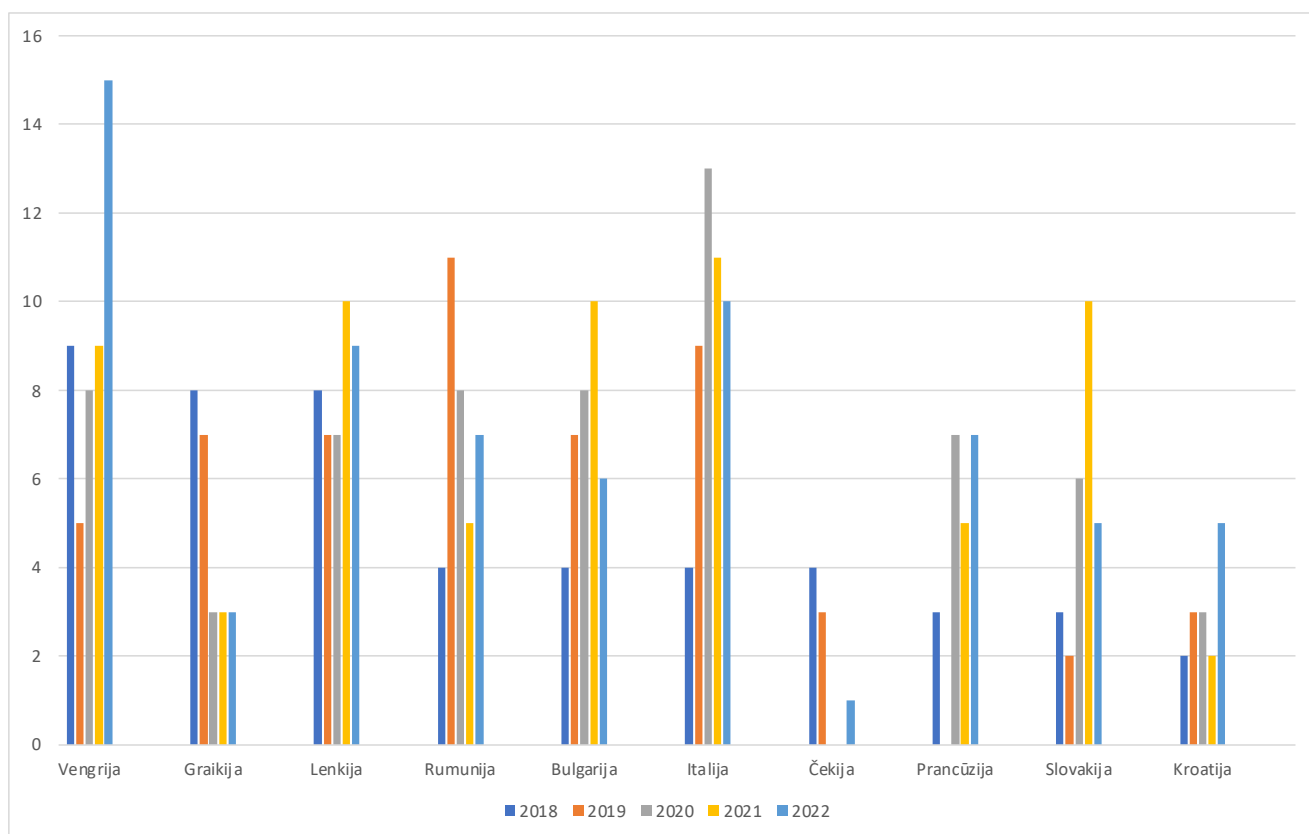
	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	40.2097	1.79403	22.41	<0.0001	***
IR	0.268623	0.0763570	3.518	0.0005	***
GD	-0.0557757	0.0164543	-3.390	0.0009	***
sq_GD	0.00044475	6.57221e-05	6.767	<0.0001	***
	7				
sq_FL	13830.9	5028.20	2.751	0.0065	***
FL	-301.528	101.622	-2.967	0.0034	***
TD	0.0629310	0.0155518	4.047	<0.0001	***
ld_ER	3.74450	4.44578	0.8423	0.4007	

Šaltinis: sudaryta autorės

Apibendrinant galima teigti, kad finansinio sukčiavimo problema vis dar išlieka daugelyje šalių. Gautų duomenų analizė rodo, kad šalyse patiriami nuostoliai ir tai turi reikšmingą poveikį mokesčių surinkimui, kai tuo pačiu matoma, kad daugelyje šalių sukčiavimo rodiklis išlieka stabilus ar netgi didėjantis.

3.1. Finansinio sukčiavimo atvejų analizė ES

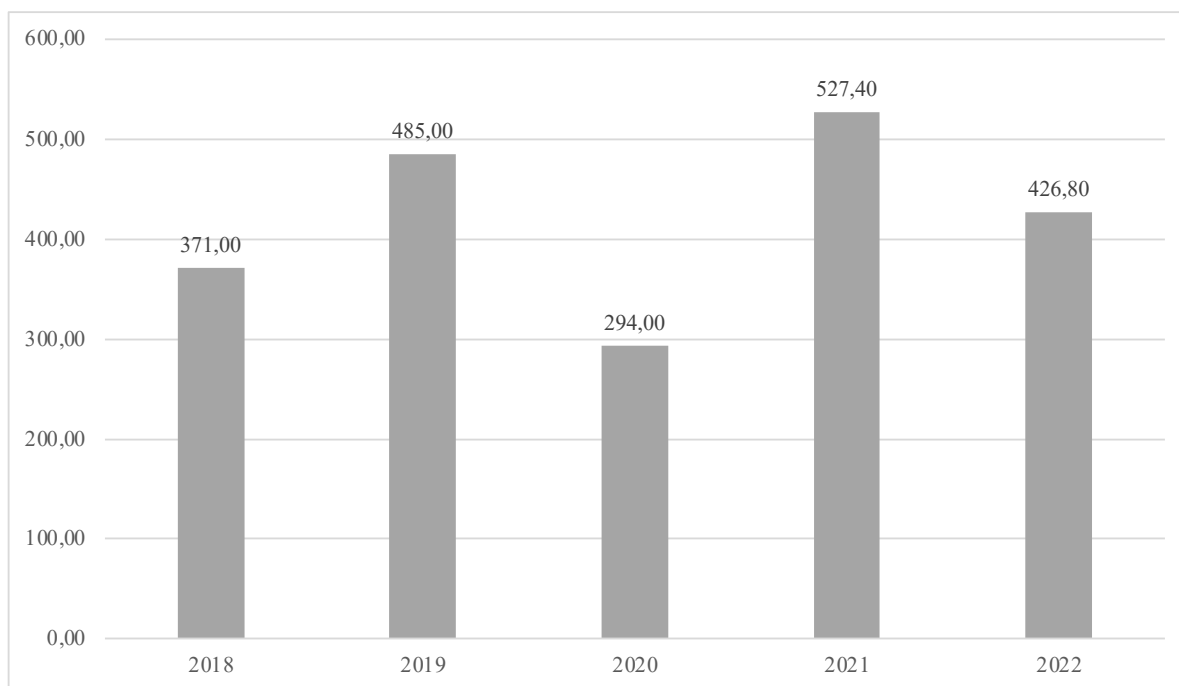
OLAF tai tarptautinė institucija, kuri tiria finansinio sukčiavimo atvejus tarptautiniu ir valstybiniu mastu, ši organizacija pateikia rekomendacijas šalims dėl konkrečių nusikalstamų veiklų. 2018 – 2022 m. ataskaitose pateiktos šalys (žr. 13 pav.), kuriose buvo atlikta daugiausiai tyrimų susijusių su finansiniu sukčiavimu yra: Vengrija, Italija, Rumunija, Lenkija, Bulgarija, Slovakija ir kt.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal OLAF, 2018 – 2022 m. ataskaitas

13 pav. Nacionaliniu ar regioniniu lygiu visiškai ar iš dalies valdomų ar išleistų ES lėšų tyrimai finansinio sukčiavimo srityje, 2018-2022 m., vnt.

Kaip matome 13 pav. kasmet OLAF institucija atlieka nemažai tyrimų įvairiose šalyse, šios institucijos pagalba valstybės susigražina arba OLAF rekomenduoja susigražinti valstybėms į biudžetą patirtus nuostolius (žr. 14 pav.), pvz. 2018 m. rekomendavo susigražinti 371,00 mln. Eur, 2019 m. – 485 mln. Eur, 2020 m. – 294 mln. Eur, 2021 m. – 527,4 mln. Eur, 2022 m. – 426,8 mln. Eur.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal OLAF, 2018 – 2022 m. ataskaitas

14 pav. OLAF rekomendacijos valstybėms susigrąžinti lėšas, 2018-2022 m./mln Eur

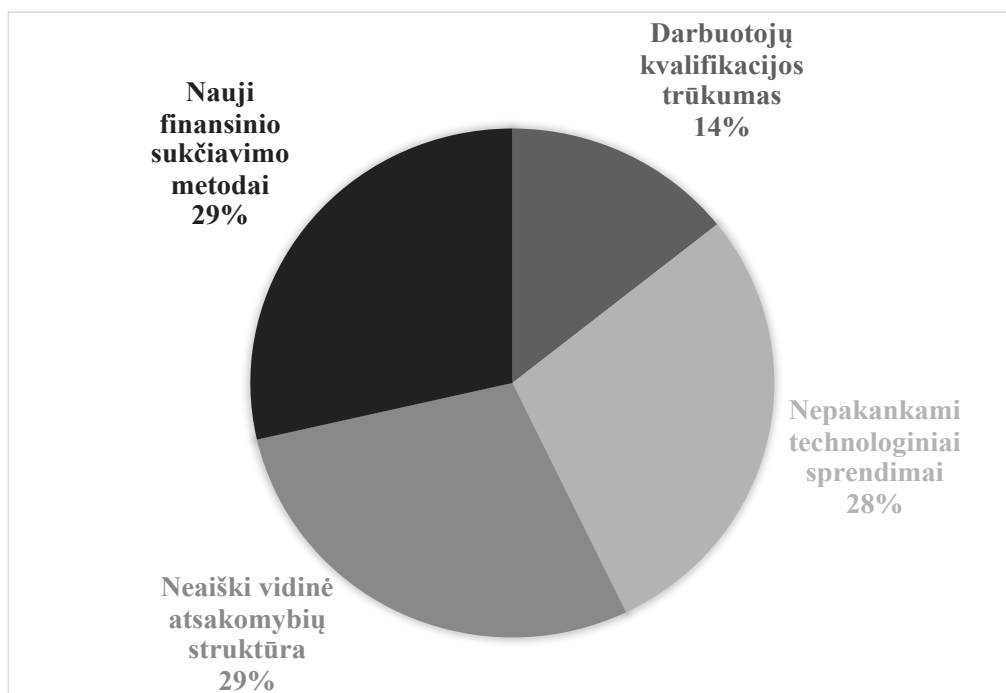
Ataskaitose teigiama, kad 2018 - 2022 m. kovos su kontrabanda buvo vis dar viena iš pagrindinių OLAF veiklos sričių. 2022 m. pagrindė buvo cigarečių kontrabanda, OLAF padėjo muitinės pareigūnams visame pasaulyje konfiskuoti nelegalių prekių už 531 mln. Dėl šių konfiskavimo atvejų buvo sutaupyta apytiksliai 153 mln. EUR prarastų muitų, akcizo ir PVM pajamų.

Apibendrinant galima teigti, kad ES šalyse finansinio sukčiavimo atvejų skaičius išlieka gana nemaža problema, valstybės patiria nuostolius ir nesurenka milijonus eurų dėl prarastų muitų, akcizo, PVM pajamų. Galima matyti, kad pastaruosius kelerius metus šalys patyrė nuostolių iš tų atvejų, kuriuos analizavo OLAF, tendencija išlieka panaši ir toliau. Teigiama, kad COVID-19 išplėtė nusikalstamų veiklų skaičių, pandemijos pradžioje buvo sudėtinga aptikti naujus atvejus, tačiau kaip matome 2021 m. rekomenduotinių lėšų susigrąžinimas išaugo, tai reiškia, kad buvo išaiškinta daugiau atvejų ir aptikta naujų finansinio sukčiavimo sričių.

3.2. Ekspertų rezultatų analizė

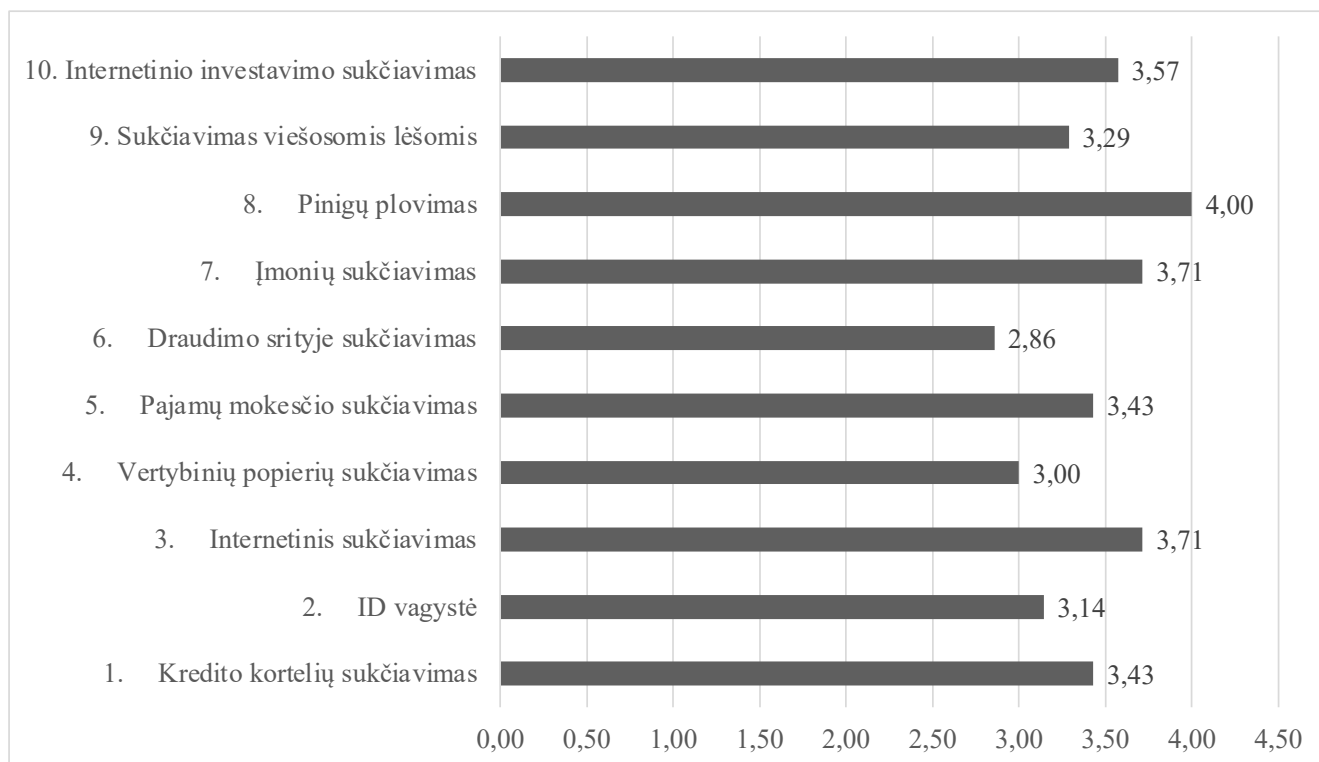
Finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms ES vertinimas yra gana sudėtingas ir daugialypis tyrimas, nes tai apima daug įvairių sričių, institucijų, įmonių bei individualių atvejų. Šio tyrimo viena iš dalių buvo ekspertinis vertinimas, kurio metu asmenys turintys ilgametę patirtį savo srityje, išsakė nuomonę šiuo klausimu. Taigi, apklausą sudarė dvi dalys, t.y. bendrinė dalis apimanti instituciją, kurioje ekspertas dirba bei nurodyti kokią patirtį turi šioje srityje. Specifinėje dalyje buvo sudaryti septyni klausimai. Pirmas klausimas „Dėl kokių priežasčių ES šalys neužtikrina finansinio

sukčiavimo prevencijos?“, galima pažymėti vieną ar daugiau atsakymo variantų: darbuotojų kvalifikacijos trūkumas, nepakankami technologiniai sprendimai, neaiški vidinė atsakomybių struktūra, nauji finansinio sukčiavimo metodai ir kita. Ekspertai pažymėjo (žr. 15 pav.), kad didžiausią įtaką turi nauji finansinio sukčiavimo metodai (29%), neaiški vidinių atsakomybių struktūra (29%), nepakankami technologiniai sprendimai (28%) bei darbuotojų kvalifikacijos trūkumas (14%).

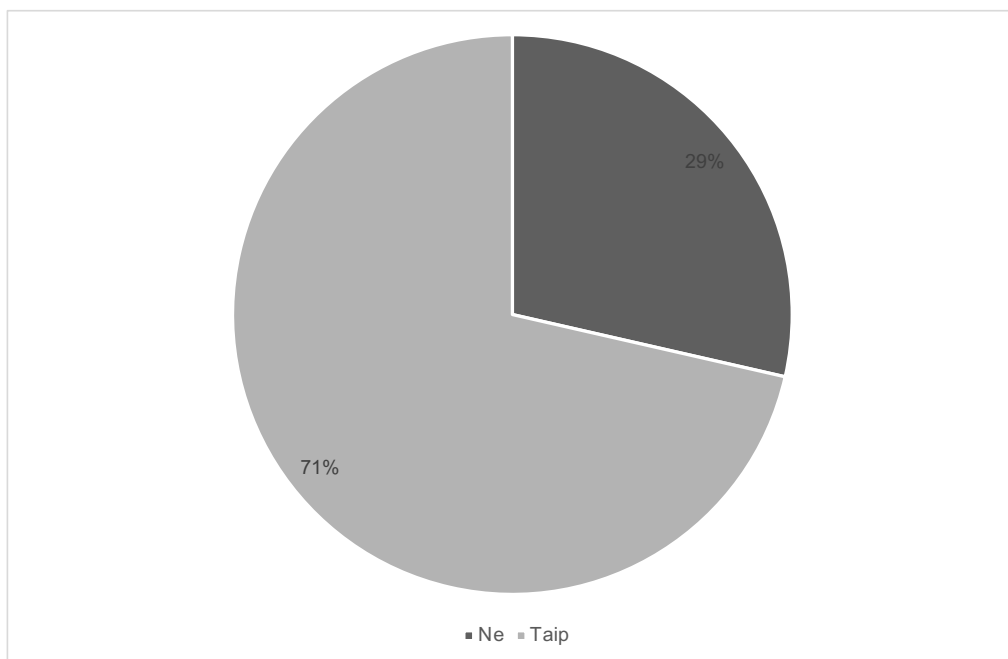
15 pav. Priežastys dėl finansinio sukčiavimo neužtikrinimo, %

Antru klausimu „Prašoma įvertinti Likerto skalėje, kurios finansinio sukčiavimo sritys labiausiai paveikia mokesčines pajamas (1- visiškai nepaveikia, 5– labai paveikia)“, buvo pateikta 10 skirtingų sričių, kuriuos literatūros autoriai įvardina kaip vienas labiausiai aktualių šiuo metu. Ekspertų nuomone (žr. 16 pav.) daugiausiai finansinio sukčiavimo atvejų yra susiję su pinigų plovimu – 4 balai, internetiniu sukčiavimu – 3,71, įmonių sukčiavimu – 3,71, bei internetinio investavimo sukčiavimu – 3,57, mažiausiai sukčiavimo atvejų yra draudimo srityje – 2,86, vertybinių popierių sukčiavimas – 3, 00, ID vagystė – 3,14.

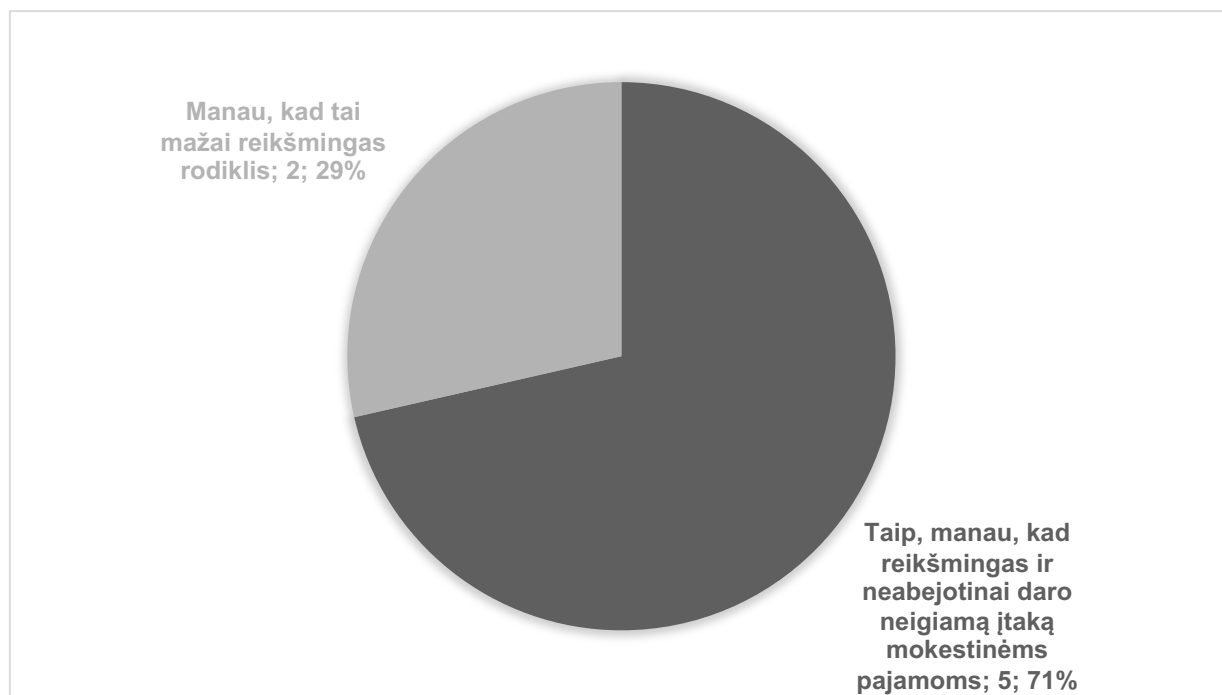
16 pav. Finansinio sukčiavimo aktualiausios sritys, balai

Trečias klausimas buvo atviras, kuriame ekspertai išsakė savo nuomonę ar teisinis reguliavimas ir finansinių institucijų priežiūra užtikrina prevenciją ES šalyse. 5 ekspertai teigia, kad užtikrinama, 2 ekspertai pasisakė prieš (žr. 17 pav.).

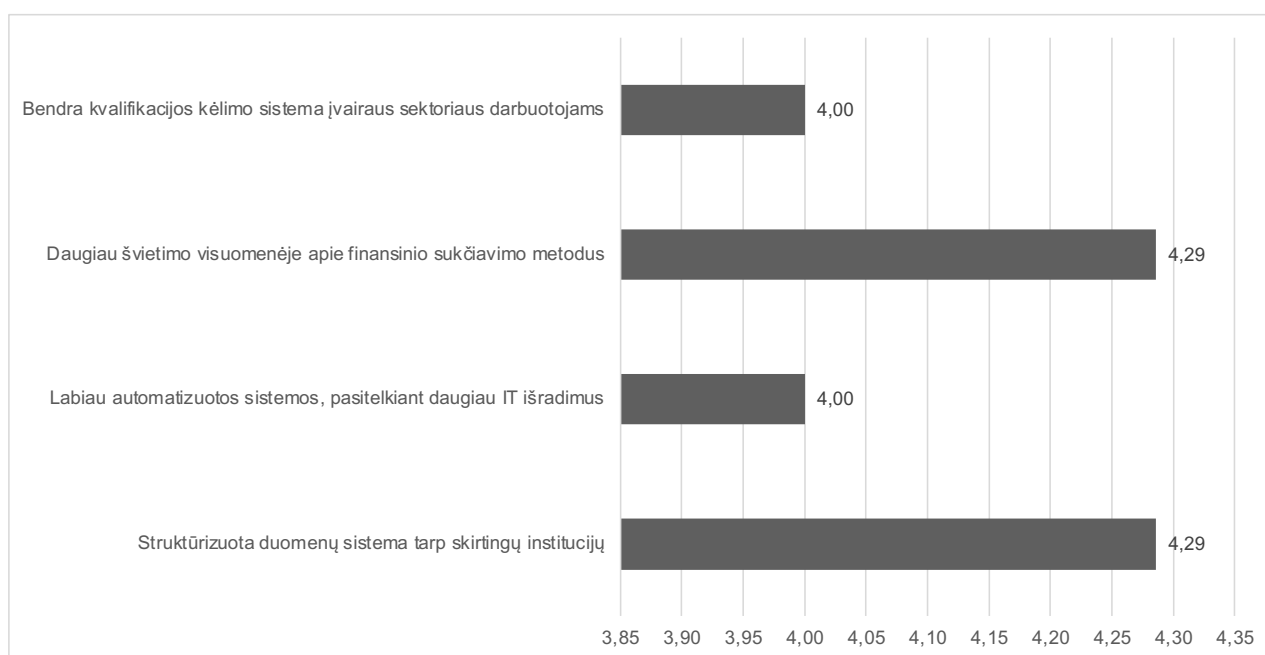
17 pav. Teisinio reguliavimo užtikrinimas finansinio sukčiavimo srityje, %

Ketvirtu klausimu buvo siekiama įvertinti ar ekspertų nuomone finansinis sukčiavimas turi reikšmingos įtakos mokestinėms pajamoms. 5 ekspertai mano, kad tai labai reikšmingas rodiklis, 2 – mažai reikšmingas rodiklis (žr. 18 pav.).

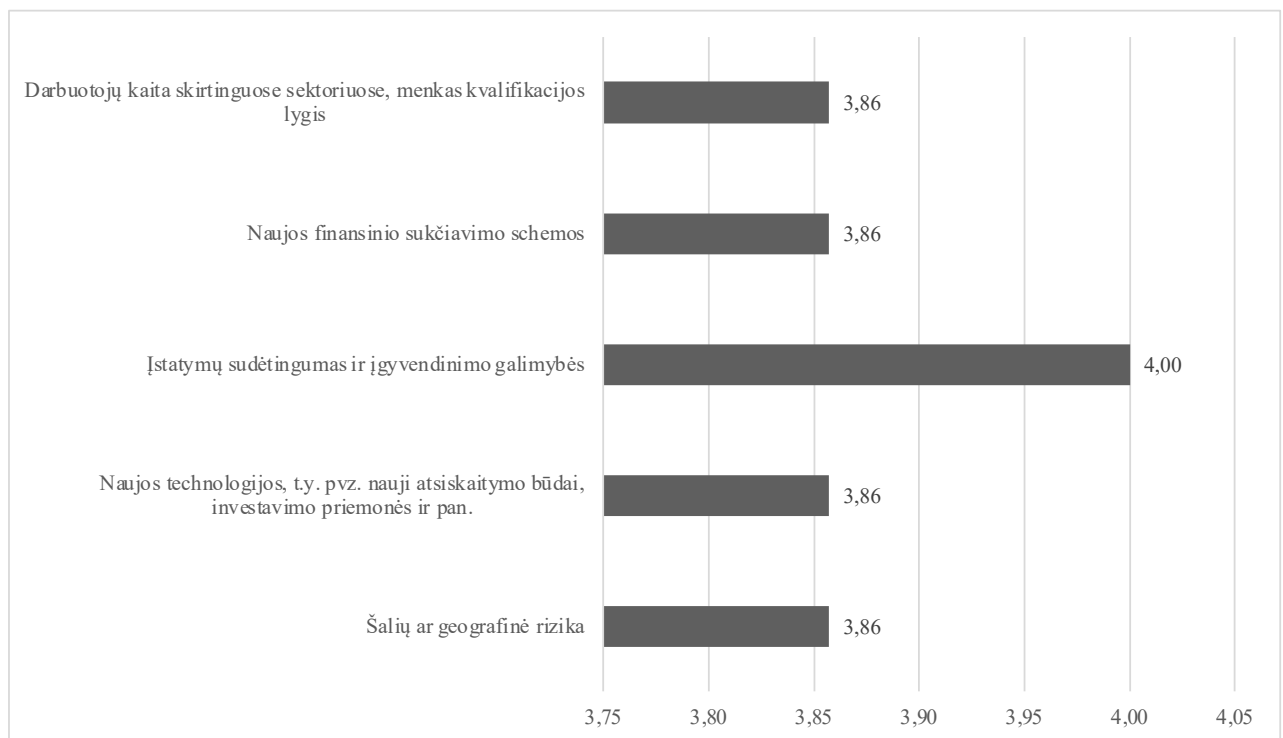
18 pav. Finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms, vnt

Toliau buvo siekiama išanalizuoti kas prisidėtų gerinant prevenciją finansinio sukčiavimo srityje. Ekspertų nuomone (žr. 19 pav.) daugiausiai įtakos galėtų turėti daugiau švietimo ir struktūrizuota duomenų sistema tarp skirtingų institucijų – 4,29, mažiau įtakos turėtų bendra kvalifikacijos kėlimo sistema bei labiau automatizuotos sistemos finansinėse įstaigose – 4,00.

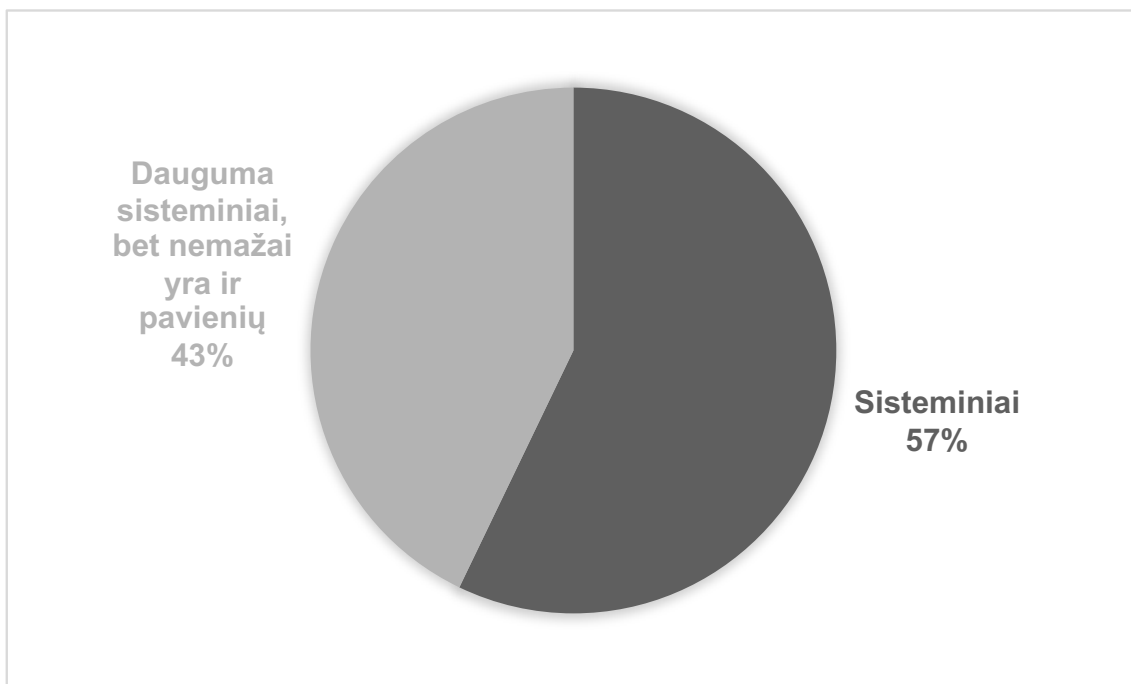
19 pav. Veiksniai, kurie prisidėtų gerinant kovą su finansiniu sukčiavimu, balai

Šeštas klausimas - kokie veiksniai kelia didžiausią riziką finansinio sukčiavimo procese. Ekspertų nuomone (žr. 20 pav.) didžiausią riziką kelia įstatymų sudėtingumas ir įgyvendinimo galimybės – 4,00, šalių ar geografinė rizika, naujos technologijos, t.y. pvz. nauji atsiskaitymo būdai, investavimo priemonės ir pan., naujos finansinio sukčiavimo schemas, darbuotojų kaita skirtinguose sektoriuose, menkas kvalifikacijos lygis – 3,86.

20 pav. Veiksniai keliantys riziką finansinio sukčiavimo atsiradimui, balai

Septintas klausimas – kaip manote, ar ES šalyse pasitaikantys finansinio sukčiavimo atvejai yra pavieniai ar sisteminiai. 57% mano, kad sisteminiai, 43% - dauguma sisteminių, bet nemažai yra ir pavienių atvejų (žr. pav. 21).

21 pav. Finansinio sukčiavimo atvejai, %

Aštuntas klausimas, kuriame siekiama sužinoti rekomendacijas, kas galėtų sumažinti finansinio sukčiavimo atvejų skaičių, vienas iš ekspertų pasisakė, kad labiausiai prisidėtų reguliarūs tarptautiniai mokymai skirtingose institucijose, nes dažnu atveju šios nusikalstamos veiklos vykdomos tarp kelių šalių ir reikalingas bendras supratimas šiuo klausimu.

Apibendrinant, galima teigti, kad finansinio sukčiavimo įtaka mokestinėms pajamoms yra vienareikšmiškai neigiama, būtina mažinti nusikalstamų veiklų skaičių. Priemonės, kurios galėtų padėti tai yra švietimas, informacijos sklaida, įstatymų aiškumas, institucijų įsitraukimas į finansinių įstaigų veiklas bei bendra aiški komunikacijos platforma tarp skirtingų įstaigų. Bendrų prevencinių priemonių pagalba sumažinus finansinio sukčiavimo atvejų skaičių, turėtų nemenką įtaką surenkant daugiau mokestinių pajamų ir gerinant valstybės ekonominį augimą.

IŠVADOS

1. Finansinis sukčiavimas kyla iš įvairių paskaitų, dėl noro pasipelnyti, lengvai gauti papildomų pajamų, spaudimo iš aplinkos ar kitų veiksnių, kurie skatina nusižengti. Šių nusikalstamų atvejų nustatoma įvairiose srityse, tokiose kaip kredito kortelių sukčiavimas, internetinis sukčiavimas, draudimo sukčiavimas, pajamų mokesčio sukčiavimas, pinigų plovimas ir kita. Šių veiklų reguliavimas yra kompleksiškas ir nenutrūkstamas procesas, kuris privalo būti nuolat tobulinimas ir reikalauja ne tik valstybių įsitraukimo, bet ir tarptautinių institucijų prevencinių priemonių tobulinimo. Modernėjant visuomenei, modernėja ir ši sritis, todėl įstatymai, rekomendacijos ir susitarimai atitinkamai turi būti atnaujinami, atsižvelgiant į šių dienų aktualijas ir problemas. Visų pastangų veiksmingumas priklauso nuo valstybių, įstaigų, asmenų noro bendradarbiauti, dalintis informacija ir suderinti reglamentus, siekiant sukurti tvirtą pagrindą kovai su finansinių sukčiavimų sistema.

2. Išanalizuota, kad finansinis sukčiavimas yra tarptautinė problema ir valstybės patiria didžiulius nuostolius dėl nesurinktų mokesčių. Siekiant valstybių ekonomikos augimo, svarbu pažymėti, kad efektyvus mokesčių surinkimas ir jų panaudojimas yra vienas iš pagrindinių rodiklių. Tokiu pagrindu, norint kuo daugiau surinkti pajamų, svarbu užtikrinti ir jų nepraradimą dėl neteisėtų veiksmų.

3. Finansinio sukčiavimo poveikio vertinimui mokestinėms pajamoms buvo pasirinkta empirinių tyrimų lyginamoji analizė, atliktas ekspertinis vertinimas ir statistinių duomenų analizė. Pirmiausia surinkti statistiniai duomenys, kurie turi įtakos mokestinėms pajamoms ir palyginta kaip finansinis sukčiavimas daro poveikį kitų rodiklių atžvilgiu. Antra, išanalizuota statistiniai duomenys 2018 – 2022 m. tarptautinės institucijos OLAF, kuriose pateikiama, konkrečių šalių atvejų analizė. Trečiu tyrimu atliekama ekspertų apklausa, siekiama ištirti finansinio sukčiavimo pagrindines sritis, kurios daro didžiausią poveikį mokestinėms pajamoms, rizikos veiksniai ir prevencinių priemonių panaudojimas.

4. Siekiant išanalizuoti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms, buvo pasitelktas daugialypis vertinimo metodas. Pagal gautus rezultatus galima matyti, kad finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms yra neigiamas rodiklis ir augant atvejų skaičių, mokesčių surinkimas mažėja. Tokiose šalyse, kaip Vengrija, Italija, Rumunija, Lenkija, Bulgarija, Slovakija, kuriose nustatoma daugiau atvejų nei kitose, būtina stiprinti bendradarbiavimą, informacijos sklaidą ir žinių dalinimąsi, nes šios veiklos dažniausiai vykdomos tarptautiniu, sisteminiu būdu. Tokiu būdu siekiant išvengti sukčiavimo atvejų, efektyvinti prevenciją ir neprarasti valstybėms mokesčių.

PASIŪLYMAI

Remiantis mokslinės literatūros šaltinių analize, gautais tyrimo rezultatais ir išvadomis, galima pateikti rekomendacijas, kurios padėtų sumažinti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES:

- Pirmiausia atsižvelgti į ES šalis, tokias kaip Prancūzija, Graikija, Ispanijoje, kurios turi didžiausią nusikalstamų veiklų skaičių ir patiria milijoninius nuostolius. Svarbu stiprinti tokių šalių prevencinių priemonių panaudojimą, kaip informacijos sklaida, šalių tarpusavio bendradarbiavimą bei komunikacija su OLAF ir jų rekomendacijų įgyvendinimą.
- Siekiant efektyvesnio finansinio sukčiavimo atvejų atpažinimo ir atskleidimo, sutelkti dėmesį į įstatymų efektyvumą ir naudingumą bei pritaikymą finansinėse įstaigose, pvz. kaip po COVID-19 pandemijos, buvo skirta į Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, atskleidžiant fiktyvius vakcinų pasiūlymus, kurių vertė viršijo 16 mlrd. EUR.
- Gerosios praktikos panaudojimas kitų šalių atžvilgiu, vienoje šalyse atvejų skaičius stabilus ir didėjantis, kitose mažas arba mažėjantis, todėl svarbu dalintis informacija ir efektyvių priemonių panaudojimu. Europos komisijos puslapyje šalys skelbia gerąsias praktikas ir dalinasi informacija (Good practices, 2023), pvz. Prancūzijoje, Belgijoje ir Nyderlanduose veikia nacionalinės turto susigrąžinimo ar turto valdymo agentūros, šios praktikos neturėjo Rumunija ir 2021 m. įsteigė ANABI, kuri sukurta kitų šalių pavyzdžiu. Pvz. Latvijoje 2017 m. sukurtas ilgalaikis judėjimas „FraudOff“, kuri vykdo socialinę informacinę kampaniją, orientuota į prevencines priemones, visuomenės informuotumo apie šešėlinę ekonomiką ir sukčiavimą bei jų neigiamas pasekmes individualiu lygmeniu ir bendrai šalies gerovei didinimą.

LITERATŪRA

1. ACFE, 2014, *Report to The Nations on Occupational Fraud and Abuse*, Prieiga per internetą: <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/2014-report-to-nations.pdf>
2. Ailon, 2011, *Fraud prevention and detection*, Belgium.
3. Abdel-Kader K., Mooij R. D., (2020) *Tax policy and Inclusive Growth*. International Monetary Fund. Prieiga per internetą: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=576121020003021083097102030082077064000043077033024024075002002042074000025011107031106081122105095086068085034097116125093026092072077027070088094013065108085070021029080024020069083022002&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
4. Awang, N., Nur Syafiqah Hussin, Fatin Adilah Razali ir Shafinaz Lyana Abu Talib, (2020), *Fraud Triangle Theory: Calling for New Factors*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Naqiah-Awang/publication/348014014_Fraud_Triangle_Theory_Calling_for_New_Factors/links/60195808299bf1cc2698f618/Fraud-Triangle-Theory-Calling-for-New-Factors.pdf
5. BaFin (Federal Financial Supervisory Authority, 2020), *Functions and history*. Prieiga per internetą: https://www.bafin.de/EN/DieBaFin/AufgabenGeschichte/aufgabengeschichte_node_en.html
6. Bazelio bankų priežiūros komitetas (2018), *Politikos kūrimas ir įgyvendinimas*. Prieiga per internetą: https://www.bis.org/bcbs/review_process.htm
7. Bazelio bankų priežiūros komitetas (2023), *Countercyclical capital buffer (CCyB)*. Prieiga per internetą: <https://www.bis.org/bcbs/ccyb/>
8. Bazelio bankų priežiūros komitetas (2021), *Revisions to the principles for the sound management of operational risk*. Prieiga per internetą: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d515.htm>
9. Bazelio bankų priežiūros komiteto ataskaita (2022), *Harmonised ISO 20022 data requirements for enhancing cross-border payments*. Prieiga per internetą: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d218.pdf>
10. Bazelio bankų priežiūros komitetas (2019), *Edward Robinson: Central bank communications - evolution in theory and practice*. Prieiga per internetą: <https://www.bis.org/review/r200107b.htm>
11. Bergh ir Junger (2018), *Victims of cybercrime in Europe: a review of victim surveys*. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40163-018-0079-3>
12. Bilevičienė ir Jonušauskas, (2011).
13. Blanchard O., Leandro A., ir Zettelmeyer J. (2021), *Redesigning EU fiscal rules: from rules to standards*, Didžioji Britanija: Economic Policy.

14. Busru, Singh, 2016
15. Cole K. A., Tejashree D. D. ir Rogers M. (2015), *Awareness of Scam E-Mails: An Exploratory Research Study – Part 2*, USA.
16. Cressey D. R. (1953 m.), *Other people's money; a study of the social psychology of embezzlement*.
17. Cherniavskiy S., Holovkin B., Chornous Y., Bodnar V., ir Zhuk I., (2019), *International Cooperation in The Field Of Fighting Crime: Directions, Levels And Forms Of Realization*, Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues
18. Deutsche Bundesbank (2018) *About us*. Prieiga per internetą: <https://www.bundesbank.de/en/bundesbank/international-central-bank-dialogue/about-us>
19. Dupont Q, Karpoff J.M., (2020), *The trust triangle: Laws, reputation, and culture in empirical finance research*, J. Bus. Ethics, 163.
20. Europol (2011), *The European Investigator Targeting Criminals Across Borders*. Prieiga per internetą: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/uk_europeaninvestigator-unitedkingdom.pdf
21. European Commission, *Good practices*. Prieiga per internetą: https://antifraud-knowledge-centre.ec.europa.eu/library-good-practices-and-case-studies/good-practices_en
22. FATF, (2023) *Apie organizaciją*, Prieiga per internetą: <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/what-we-do.html>
23. FATF, (2023), *Rekomendacijos*. Prieiga per internetą: <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>
24. FATF (2018), *Professional Money Laundering*. Prieiga per internetą: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Professional-Money-Laundering.pdf>
25. FNTT: *per praėjusius metus pranešimų apie įtartinas operacijas padaugėjo beveik 24 kartus*. (2022) Prieiga per internetą: <https://www.fntt.lt/lt/naujienos/fntt-per-praejusius-metus-pranesimu-apie-itartinas-operacijas-padaugejo-beveik-24-kartus/4125>
26. Fera R., (2020), *Tax Fraud and Selective Law Enforcement*, Journal of Law and Society. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdfdirect/10.1111/jols.12221>
27. FNTT: *Nuostatai* (2016), Prieiga per internetą: <https://www.fntt.lt/lt/veikla/nuostatai/23>
28. Habibi F., Zabardast M., (2020), *Digitalization, education and economic growth: A comparative analysis of Middle East and OECD countries*, Technology in Society. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160791X20302244>

29. Hall, S., Lopez M., Murray S., O'Hare B., (2022). *Government revenue, quality of governance and child and maternal survival*. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13504851.2021.1963408>
30. Haoxian W. Ir Smys S. (2021), *A Survey on Digital Fraud Risk Control Management by Automatic Case Management System*, Journal of Electrical Engineering and Automation (EEA) (2021). Prieiga per internetą: https://web.archive.org/web/20210511004002id_/https://irojournals.com/iroeea/V3/I1/01.pdf
31. Garrett D., Ohrn E., Serrato J. C. S., (2019). *Tax Policy and Local Labor Market Behavior*, Massachusetts: National Bureau of Economic Research. Prieiga per internetą: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w25546/w25546.pdf
32. Gretl (2023). Prieiga per internetą: <https://gretl.sourceforge.net>
33. J. Gallego, G. Rivero, J. D. Martínez, (2018) *Preventing rather than Punishing: An Early Warning Model of Malfeasance in Public Procurement*, Documentos de trabajo 016724, Universidad del Rosario.
34. Abdullahi, Mansor, 2015
35. Mangala, D., & Kumari, K. (2015). *Corporate Fraud Prevention and Detection: Revisiting the Literature*. *Journal of Commerce & Accounting Research*, 4(1), 52-62. Retrieved October, 2017, from ProQuest database.
36. McNabb K. (2018), *Tax Structures and Economic Growth: New Evidence from the Government Revenue Dataset*, Journal of International Development. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jid.3345>
37. Murorunkwere B., Haughton D., Nzabanita J. ir kiti, 2023, *Predicting tax fraud using supervised machine learning approach*, Journal of Science, Technology, Innovation and Development.
38. Murunkwere B.F., Tuyishimire O., Haughton D., ir Nzabatina J., (2022), *Fraud Detection Using Neural Networks: A Case Study of Income Tax*. Prieiga per internetą: <https://www.mdpi.com/1999-5903/14/6/168>
39. James 2016
40. Joseph T. Wells. 2018 *International Fraud Handbook : Prevention and Detection*
41. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją (UNCAC). Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>
42. OLAF, 2023, https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/reports/annual-reports-protection-eus-financial-interests-pif-report_en
43. OLAF, 2022, *OLAF's investigative performance and fraud trends in 2022*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/fraud-trends_en.html

44. OLAF, 2021, *The OLAF report 2021*. Prieiga per internetą: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2022-09/olaf-report-2021_en.pdf
45. OLAF, 2020, *The OLAF report 2020*. Prieiga per internetą: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-12/olaf_report_2020_en.pdf
46. OLAF, 2019, *The OLAF report 2019*. Prieiga per internetą: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/olaf_report_2019_en.pdf
47. OLAF, 2018, *The OLAF report 2018*. Prieiga per internetą: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/olaf_report_2018_en.pdf
48. Kowal A., Przekota G., (2021), *VAT Efficiency—A Discussion on the VAT System in the European Union*, Lenkija: Determinants of Functioning and Sustainable Growth of Small and Medium-Sized Enterprises from the Regional and International Perspectives). Prieiga per internetą: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/9/4768>
49. Kuypers S., Figari F., Verbist G., (2021), *Redistribution from a joint income-wealth perspective: Results from 16 European OECD countries*, Oecd Social, Employment And Migration Working Papers No. 257. Prieiga per internet: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/22103c5e-en.pdf?expires=1697906258&id=id&accname=guest&checksum=95437DCCE047D718CC77897D401EFF5E>
50. Kranacher, M., Riley, R.A., & Wells, J.T. (2010), *Forensic Accounting and Fraud Examination (1st Ed)*. New Jersey, USA: John Wiley & Sons Inc.
51. Kardelis K. (2016) Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.
52. Latvijos bankas (2022), *Apie mus, vizija, misija*. Prieiga per internetą: <https://www.bank.lv/en/about-us/vision-mission-and-values>
53. Latvijos bankas: *Integration of Latvijas Banka and the Financial and Capital Market Commission*, (2022). Prieiga per internetą: <https://www.bank.lv/en/about-us/integration-of-latvijas-banka-and-the-fcmc>
54. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/viluniv-ebooks/reader.action?docID=5399249&ppg=3>
55. Latvijos finansinės žvalgybos padalinys, *Apie mus* (2023). Prieiga per internetą: <https://fid.gov.lv/en/about-us>
56. Library of Congress (2021), *Researching Treaties and International Agreements*. Prieiga per internetą: <https://guides.loc.gov/researching-treaties-and-international-agreements>
57. Lietuvos bankas: *finansinių paslaugų teikėjai privalo atpažinti sukčius ir užkirsti jiems kelią* (2021) Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-bankas-finansiniu-paslaugu-teikejai-privalo-atpazinti-sukcius-ir-uzkirsti-jiems-kelia>
58. Lietuvos bankas: *finansinių paslaugų teikėjai privalo atpažinti sukčius ir užkirsti jiems kelią* (2021)

59. Lietuvos bankas, (2021) *Apie veiklą*. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/misija-vizija-vertybes>
60. LR Finansų ministerija, *Tarptautinis valiutos fondas* (2022). Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/lt/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-finansu-institucijos/tarptautinis-valiutos-fondas>
61. LR Seimas (2001), *Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.228195>
62. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-bankas-finansiniu-paslaugu-teikejai-privalo-atpazinti-sukcius-ir-uzkirsti-jiems-kelia>
63. T.W. Singleton, A.J.Singleton, 2010
64. Tiwari P, Mehta S., Sakhuja N, Kumar J. Ir Singh A.K. (2021), *Credit Card Fraud Detection Using Machine Learning: A Study*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/pdf/2108.10005.pdf>
65. Turner J. E. (2011) *Money Laundering Prevention: Deterring, Detecting, and Resolving Financial Fraud*, John Wiley & Sons, Ltd.
66. Tarptautinis valiutos fondas (2023), *Apie valiutos fondą*, Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/en/About>
67. Pasaulio bankas, (2023), *Apie Pasaulio banko veiklą*. Prieiga per internetą: <https://www.worldbank.org/en/what-we-do>
68. Rashid MD. A., Mamun A., Roudaki H. Ir Yasser Q.R., (2022), *An Overview of Corporate Fraud and its Prevention Approach*, Australia: AABF Prieiga per internetą: https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=2213&=&context=aabfj&=&seiredir=1&referer=https%253A%252F%252Fscholar.google.lt%252Fscholar%253Fhl%253Dlt%2526as_sdt%253D0%25252C5%2526as_ylo%253D2019%2526q%253DCorporate%252BFraud%252BEurope%2526btnG%253D#search=%22Corporate%20Fraud%20Europe%22
69. Ribeiro R., Silva B., Pimenta C. Ir Poeschl G. (2019), *Why do consumers perpetrate fraudulent behaviors in insurance?*. Prieiga per internetą: https://www.fep.up.pt/docentes/cpimenta/textos/pdf/Ribeiro_et_al-2019-Crime,_Law_and_Social_Change.pdf
70. Shi W., Aguilera R., Wang K., (2020), *State ownership and securities fraud: A political governance perspective*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Wei-Shi-85/publication/338931289_State_Ownership_and_Securities_Fraud_A_Political_Governance_Perspective/links/60bd6322a6fdcc22eae3d80a/State-Ownership-and-Securities-Fraud-A-Political-Governance-Perspective.pdf

71. Su C.W., Dai K., Ullah S., Andlib Z., (2022) *COVID-19 pandemic and unemployment dynamics in European economies*, Economic Research-Ekonomska Istraživanja, 35:1, 1752-1764, DOI: 10.1080/1331677X.2021.1912627. Prieiga per internetą: <https://hrcak.srce.hr/file/435906>
72. Šupa, M. (2021) *Socialiniai tyrimai apie elektroninius nusikaltimus: globalus temų diapazonas ir Lietuvoje atliktų tyrimų sisteminė analizė*. Vilnius: Kriminologijos studijos
73. Wells. J. T. (2018) *International Fraud Handbook : Prevention and Detection*. Prieiga per internetą:
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/viluniv-ebooks/reader.action?docID=5399249&ppg=3>
74. Azim ir Azam, 2016
75. Drukteinis, G., (2010), Pai ir Tolleson, (2015).
76. Weis L., Bele J. L., Gavrilko T., Gorodnycha L., Olkovyk M. ir kt. (2020), *Modern Approaches to Knowledge Management Development*, Liublijana: Ljubljana School of Business.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Kikė, G. (2023). *Finansinio sukčiavimo poveikio mokestinėms pajamoms vertinimas ES šalyse*. (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota finansinio sukčiavimo įtaka mokestinėms pajamoms. Įvardintos pagrindinės nusikalstamų veikų sritys, būdai, priemonės ir reguliaciniai metodai. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš trijų dalių, pirmoje dalyje, remiantis moksliniais šaltiniais, aprašytos finansinio sukčiavimo ir mokestinių pajamų samprata, ir sritys. Antroje dalyje aprašoma finansinio sukčiavimo poveikio vertinimo mokestinėms pajamoms tyrimo metodologija ir jos pagrindimas. Trečia dalis skirta tiriamajai daliai, kurioje atliekama statistinių duomenų ir gautų rezultatų analizė finansinio sukčiavimo poveikio vertinimui mokestinėms pajamoms ES. Analizuojama finansinio sukčiavimo daromas poveikis, kylančios rizikos ir galimos prevencinės priemonės. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai finansinės institucijoms.

Pagrindiniai žodžiai: Finansinės institucijos, finansinis sukčiavimas, mokestinės pajamos.

Kikė, G. (2023). *Assessing the Impact of Financial Fraud on Tax Revenues in the EU Countries*. (Master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University.

ANNOTATION

The master's thesis analyzed the Impact of Financial Fraud on Tax Revenues. The main areas, methods, means and regulatory methods of Criminal acts are named. The master's thesis consists of three parts, in the first part, based on scientific sources, the concept and areas of Financial Fraud and Tax Revenue are described. The second part describes the research methodology for Assessing the Impact of Financial Fraud on Tax Revenues and its justification. The third part is dedicated to the research part, where the analysis of statistical data and obtained results is carried out for the assessment of the Impact of Financial Fraud on Tax Revenues. The impact of Financial Fraud, emerging risks and possible preventive measures are analyzed. At the end of the work, conclusions and proposals for Financial institutions are presented.

Key words: Financial institutions, Financial Fraud, Tax Revenue.

Kikė, G. (2023). *Finansinio sukčiavimo poveikio mokestinėms pajamoms vertinimas ES šalyse*. (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

SANTRAUKA

Finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms ES yra aktuali valstybėms, finansinėms įstaigoms, įmonėms ir individualiems asmenims. Mokslininkai nagrinėja įvairias šios temos sritis, nes finansinio sukčiavimo atvejų galima aptikti įvairiuose sektoriuose ir jų poveikis yra skirtingas. Pagrindinė šio tyrimo problema - kaip finansinis sukčiavimas veikia mokestines pajamas, t.y. kokiomis priemonėmis finansinis sukčiavimas daro poveikį mokestinėms pajamoms? Tyrimo tikslas - išnagrinėjus finansinio sukčiavimo ir mokestinių pajamų sąsajų teorinius aspektus, įvertinti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES šalyse. Tyrimui atlikti buvo išskelti uždaviniai: išanalizuoti finansinio sukčiavimo teorinius aspektus, pagrįsti teorinę finansinio sukčiavimo ir mokestinių pajamų sąsają, parengti finansinio sukčiavimo poveikio mokestinių pajamų ES šalyse vertinimo metodiką., empiriškai įvertinti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES šalyse. Tyrimo metodika: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, ekspertinis vertinimas, panelinių duomenų skaičiavimas ir analizė.

Empirinio tyrimo metu buvo tiriama finansinio sukčiavimo poveikis mokestinėms pajamoms. Panelinių duomenų apskaičiavimo metu gauta, kad finansinis sukčiavimas turi reikšmingą neigiamą poveikį mokestinėms pajamoms, t.y. didėjant atvejų skaičius, mažėja mokesčių surinkimas. Atlikus ekspertinį vertinimą, jų nuomone tai yra reikšmingas rodiklis, kuris dažniausiai atliekamas sisteminiu, tarptautiniu būdu, pagrindinė sritis yra pinigų plovimas, tai yra gautos pajamos iš nelegalių veiklų, tokių kaip kontrabanda, narkotikai ir pan. Pagrindiniai rizikos veiksniai yra nepakankamas darbuotojų kvalifikacijos lygis, neužtikrinama įstaigų priežiūra bei informacijos trūkumas.

Magistro baigiamajame darbe pateikiamos išvados ir pasiūlymai, kurie leistų sumažinti finansinio sukčiavimo poveikį mokestinėms pajamoms ES šalyse.

Kikė, G. (2023). *Assessing the Impact of Financial Fraud on Tax Revenues in the EU Countries*. (Master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University.

SUMMARY

The impact of financial fraud on tax revenues in the EU is relevant for states, financial institutions, companies and individuals. Researchers look at different areas of this topic because financial fraud can be detected in different sectors and have different effects. The main problem of this research is how financial fraud affects tax revenues, i.e. by what means does financial fraud affect tax revenue? The purpose of the study is to evaluate the impact of financial fraud on tax revenues in EU countries after examining the theoretical aspects of the relationship between financial fraud and tax revenues. The following tasks were set for the research: to analyze the theoretical aspects of financial fraud, to substantiate the theoretical connection between financial fraud and tax revenue, to prepare a methodology for assessing the Impact of Financial Fraud on Tax Revenue in EU Countries, to empirically evaluate the impact of financial fraud on tax revenue in EU countries. Research methodology: analysis of scientific literature, analysis of statistical data, expert evaluation, calculation and analysis of panel data.

The empirical study investigated the impact of financial fraud on tax revenue. During the calculation of panel data, it was found that financial fraud has a significant negative impact on tax revenues, i.e. as the number of cases increases, tax collection decreases. After an expert assessment, in their opinion, this is a significant indicator, which is usually carried out in a systematic, international way, the main area is money laundering, that is, income from illegal activities such as smuggling, drugs, etc. The main risk factors are insufficient level of qualification of employees, lack of supervision of institutions and lack of information.

The master's thesis presents conclusions and proposals that would reduce the impact of financial fraud on tax revenues in EU countries.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. STATISTINIAI DUOMENYS

Šalis	Metai	FR	ER	TR	IR	GD	TD
Čekija	2005	0,003054703	64,1	34,23	1,85710	27,7	121,2979604
Čekija	2006	0,003114435	64,8	33,84	2,53399	27,6	127,0283819
Čekija	2007	0,003237361	65,5	34,1	2,85353	27,3	129,7790173
Čekija	2008	0,00338754	66,1	33,3	6,35864	28,1	123,7424991
Čekija	2009	0,00317542	65,6	32,09	1,01937	33,4	112,7972445
Čekija	2010	0,002957179	64,1	32,23	1,47272	37,1	128,0289115
Čekija	2011	0,003068966	65,	33,02	1,91685	39,7	137,8628189
Čekija	2012	0,003210579	65,6	33,44	3,28797	44,2	146,5288566
Čekija	2013	0,003254704	66,8	33,71	1,43795	44,4	146,422417
Čekija	2014	0,003104777	68,1	32,85	0,34432	41,9	157,5749822
Čekija	2015	0,002889863	69,4	33,13	0,30903	39,7	155,1756635
Čekija	2016	0,002834785	71,	34,03	0,68317	36,6	150,5862673
Čekija	2017	0,00259616	72,8	34,44	2,45087	34,2	150,5326525
Čekija	2018	0,00252642	74,2	34,98	2,14982	32,1	147,9784977
Čekija	2019	0,002358015	75,	34,78	2,84787	30,0	141,7991803
Čekija	2020	0,002497621	74,8	34,38	3,16129	37,7	135,1522824
Čekija	2021	0,002182689	73,6	34,4	3,83924	42,0	142,1090175
Danija	2005	0,002128435	75,2	48	1,72540	37,4	89,39974086
Danija	2006	0,001833005	76,5	46,46	1,84444	31,5	97,3667362
Danija	2007	0,002343784	76,9	46,42	1,65617	27,3	100,0678512
Danija	2008	0,002603331	75,6	44,77	3,63810	33,3	104,8282299
Danija	2009	0,005011285	74,3	44,96	1,04215	40,2	89,75503929
Danija	2010	0,006789617	71,2	44,76	2,19851	42,6	94,09997689
Danija	2011	0,007987739	71,1	44,79	2,65582	46,1	101,2457955
Danija	2012	0,011387473	70,5	45,51	2,35427	44,9	103,2409703
Danija	2013	0,011548152	70,4	45,89	0,52271	44,0	103,0501411
Danija	2014	0,013452139	69,9	48,53	0,35202	44,3	102,2639163
Danija	2015	0,016105189	71,4	46,06	0,22551	39,8	104,0482284
Danija	2016	0,020405518	71,8	45,49	0,01700	37,2	100,1688288
Danija	2017	0,015301474	72,4	45,48	1,05782	35,9	102,9793899

Danija	2018	0,013429092	73,2	44,17	0,70937	34,0	106,9749964
Danija	2019	0,010506374	74,1	46,6	0,72796	33,7	110,6068039
Danija	2020	0,007249173	74,7	46,54	0,33355	42,2	103,3122488
Danija	2021	0,005422923	73,5	46,6	1,94411	36,6	112,4254541
Vokietija	2005	0,002525882	64,9	34,42	1,92743	67,5	70,91871294
Vokietija	2006	0,002490482	66,	34,94	1,77514	66,9	77,44972915
Vokietija	2007	0,00272049	68,1	35,38	2,27077	64,2	79,8744174
Vokietija	2008	0,003341855	69,4	35,84	2,75436	65,7	81,52480473
Vokietija	2009	0,004469013	69,7	36,68	0,24617	73,2	71,2287129
Vokietija	2010	0,005435969	70,4	35,53	1,11869	82,0	79,86862424
Vokietija	2011	0,004247167	71,7	36,09	2,48246	79,4	85,20612127
Vokietija	2012	0,004163464	72,3	36,82	2,15903	80,7	86,51405488
Vokietija	2013	0,003891369	72,8	36,95	1,60619	78,3	85,0788767
Vokietija	2014	0,003620923	73,2	36,81	0,77010	75,3	84,62009339
Vokietija	2015	0,003301192	73,7	37,26	0,67964	71,9	86,24622461
Vokietija	2016	0,003298519	74,	37,75	0,36603	69,0	84,76964597
Vokietija	2017	0,003259712	74,6	37,73	1,70290	64,6	87,23720295
Vokietija	2018	0,003262565	75,4	38,43	1,93500	61,3	88,43440642
Vokietija	2019	0,003282219	76,3	38,62	1,35330	58,9	87,59966603
Vokietija	2020	0,003435689		38,34	0,37174	68,0	81,10854743
Vokietija	2021	0,003315055	74,5	38,4	3,21234	68,6	89,38579294
Graikija	2005	0,010038029	59,1	31,87	3,48646	107,4	50,90086437
Graikija	2006	0,011934182	60,	31,05	3,31400	103,6	52,85023883
Graikija	2007	0,011818065	60,2	31,8	2,98895	103,1	57,52437402
Graikija	2008	0,012149242	60,8	31,8	4,23018	109,4	59,32971553
Graikija	2009	0,013471744	60,6	30,75	1,34712	126,7	47,7438466
Graikija	2010	0,014500901	59,6	32,31	4,70386	147,5	51,19728572
Graikija	2011	0,014264058	56,4	34,26	3,11852	175,2	56,83396477
Graikija	2012	0,009714376	51,8	36,34	1,03416	162,0	62,06128479
Graikija	2013	0,010451156	48,6	35,94	-0,85393	178,2	62,87650156
Graikija	2014	0,010325216	48,5	36,3	-1,39353	180,3	66,52632759
Graikija	2015	0,002721568	49,2	36,63	-1,09370	176,7	65,27769247
Graikija	2016	0,00303735	50,9	38,91	0,01350	180,5	64,01919798
Graikija	2017	0,003561266	52,	39,29	1,13770	179,5	71,57895054

Graikija	2018	0,004288315	53,3	40	0,77467	186,4	80,15002656
Graikija	2019	0,005944875	55,	39,48	0,51717	180,6	81,99083559
Graikija	2020	0,007798996	55,9	38,78	-1,26198	206,3	71,58292062
Graikija	2021	0,007761129	52,7	39	0,57444	194,5	89,18401867
Ispanija	2005	0,012012634	62,3	35,24	3,36915	42,4	54,76229758
Ispanija	2006	0,012113689	64,3	36	3,51568	39,1	56,17713481
Ispanija	2007	0,011603484	65,3	36,41	2,78710	35,8	57,74760376
Ispanija	2008	0,01126592	65,2	32,1	4,07512	39,7	55,98333004
Ispanija	2009	0,011745749	60,5	29,68	-0,28820	53,3	46,99487433
Ispanija	2010	0,012305294	58,6	31,28	1,80035	60,5	52,92824056
Ispanija	2011	0,010744875	58,	31,19	3,19609	69,9	58,79317104
Ispanija	2012	0,010173562	56,	32,37	2,44520	90,0	60,84536984
Ispanija	2013	0,009875798	54,2	33,12	1,40859	100,5	61,9962993
Ispanija	2014	0,009597059	54,7	33,89	-0,15103	105,1	63,86560972
Ispanija	2015	0,009210717	56,4	33,84	-0,49957	103,3	64,21264117
Ispanija	2016	0,008560507	58,5	33,6	-0,20340	102,7	63,77262443
Ispanija	2017	0,008086077	59,9	33,87	1,95662	101,8	66,69257325
Ispanija	2018	0,007567331	61,1	34,66	1,67498	100,4	67,60813757
Ispanija	2019	0,007330313	62,5	34,68	0,69952	98,2	66,97932697
Ispanija	2020	0,008166449	62,6	36,62	-0,32267	120,4	59,76872368
Ispanija	2021	0,007565199	60,9	36,7	3,09278	118,3	68,3301205
Prancūzija	2005	0,009037859	63,5	42,9	1,88775	67,4	53,98070678
Prancūzija	2006	0,008889966	63,1	43,27	1,89325	64,6	56,10342445
Prancūzija	2007	0,00971999	63,6	42,55	1,60723	64,5	56,42075658
Prancūzija	2008	0,012096086	64,6	42,33	3,16026	68,8	57,39708289
Prancūzija	2009	0,013085991	64,	41,53	0,10071	83,0	50,46245085
Prancūzija	2010	0,013055753	63,6	42,15	1,73951	85,3	54,86779108
Prancūzija	2011	0,014297728	63,5	43,33	2,28607	87,8	58,79057642
Prancūzija	2012	0,016215021	63,5	44,36	2,21418	90,6	59,70205917
Prancūzija	2013	0,017523235	63,5	45,37	0,99056	93,4	59,76405507
Prancūzija	2014	0,018011271	63,3	45,45	0,61227	94,9	60,47879652
Prancūzija	2015	0,019477519	63,3	45,28	0,08908	95,6	61,75169393
Prancūzija	2016	0,018763464	63,7	45,37	0,30600	98,0	61,10014238
Prancūzija	2017	0,016632989	63,8	46,07	1,16445	98,1	62,96184729

Prancūzija	2018	0,018330254	64,7	45,88	2,09908	97,8	64,4379526
Prancūzija	2019	0,016753944	65,2	44,88	1,29726	97,4	64,14147319
Prancūzija	2020	0,01784919	65,7	45,43	0,52503	115,0	57,76742833
Prancūzija	2021	0,01649426	66,2	44,9	2,06449	112,8	61,9662621
Italiya	2005	0,002470483	57,3	39,05	2,206896552	106,6	49,30101076
Italiya	2006	0,002486013	57,8	40,46	2,229706328	106,7	53,16817918
Italiya	2007	0,003046742	57,8	41,56	2,02453271	103,9	55,06145563
Italiya	2008	0,003327839	58,2	41,6	3,492379742	106,2	54,4928758
Italiya	2009	0,00353779	57,3	41,97	0,765630705	116,6	45,41876179
Italiya	2010	0,003574799	56,5	41,7	1,619544332	119,2	52,00618837
Italiya	2011	0,003250936	56,7	41,64	2,935710427	119,7	55,14552246
Italiya	2012	0,003465983	56,4	43,62	3,31489393	126,5	55,65472084
Italiya	2013	0,003317312	55,4	43,83	1,244602489	132,5	54,8675794
Italiya	2014	0,003318165	55,1	43,33	0,233818364	135,4	55,32211515
Italiya	2015	0,003237976	55,5	42,96	0,109127679	135,3	56,41817616
Italiya	2016	0,003255126	56,3	42,24	-0,050004	134,8	55,36760281
Italiya	2017	0,00335139	57,2	41,91	1,325768946	134,2	58,60417595
Italiya	2018	0,002828285	57,6	41,73	1,242260559	134,4	60,30355124
Italiya	2019	0,003089085	58,2	42,41	0,633991709	134,1	59,87947015
Italiya	2020	0,003438472	58,4	42,91	-	154,9	55,40264172
Italiya	2021	0,003221009	56,1	42,99	1,941276389	150,3	63,06005667
Vengrija	2005	0,001536935	56,4	36,47	3,55571	60,5	127,7842463
Vengrija	2006	0,001725884	56,8	36,39	3,91596	64,4	148,9627461
Vengrija	2007	0,002109074	56,8	39,29	7,96592	65,6	155,4529586
Vengrija	2008	0,001901327	55,9	39,38	6,05134	71,8	158,2765079
Vengrija	2009	0,002283163	54,8	38,83	4,20031	78,0	144,9501611
Vengrija	2010	0,002004578	54,1	36,9	4,86782	80,0	157,3984842
Vengrija	2011	0,00205576	54,3	36,42	3,91988	80,3	166,3655601
Vengrija	2012	0,001705776	55,2	39	5,66766	78,2	165,5932734
Vengrija	2013	0,001692102	56,1	38,52	1,72111	77,2	164,2876525
Vengrija	2014	0,001825645	60,6	38,44	-0,22202	76,5	168,3407147
Vengrija	2015	0,002384942	62,4	38,7	-0,06998	75,8	167,2721271
Vengrija	2016	0,002941791	65,1	39,08	0,41840	74,9	164,3703333

Vengrija	2017	0,002947458	67,1	37,86	2,40784	72,1	165,2007541
Vengrija	2018	0,004079245	68,7	36,82	2,84889	69,1	163,2389687
Vengrija	2019	0,002907332	69,9	36,47	3,37185	65,3	161,2362202
Vengrija	2020	0,002974754	69,7	35,68	3,31852	79,3	155,9376894
Vengrija	2021	0,002367346	71,8	35,75	5,12034	76,8	161,9063929
Nyderlandai	2005	0,005827009	69,9	35,01	1,48969	49,8	122,8066577
Nyderlandai	2006	0,006979776	70,8	36,05	1,65247	45,2	127,7721514
Nyderlandai	2007	0,009787296	72,4	35,69	1,58652	43,0	130,457871
Nyderlandai	2008	0,012530941	74,2	35,95	2,21360	54,7	131,059892
Nyderlandai	2009	0,012275103	74,9	34,94	0,97211	56,8	116,8895497
Nyderlandai	2010	0,011498982	73,4	35,66	0,92876	59,3	131,5220741
Nyderlandai	2011	0,01074791	73,7	35,44	2,47056	61,7	142,4717733
Nyderlandai	2012	0,009694226	74,1	35,59	2,82025	66,2	149,2684152
Nyderlandai	2013	0,007040516	73,5	36,11	2,55522	67,7	149,5493313
Nyderlandai	2014	0,004601227	72,4	37,05	0,31873	67,9	150,0537554
Nyderlandai	2015	0,003768072	73,6	37,01	0,22050	64,6	157,816576
Nyderlandai	2016	0,001439993	74,	38,41	0,11101	61,9	148,8586647
Nyderlandai	2017	0,002303067	75,1	38,7	1,29066	57,0	156,0282112
Nyderlandai	2018	0,002441901	76,2	38,8	1,60263	52,4	158,8232102
Nyderlandai	2019	0,004304752	77,7	39,26	2,67033	48,5	155,2706766
Nyderlandai	2020	0,005574178	78,4	39,68	1,11844	54,7	145,3046201
Nyderlandai	2021	0,006130628	79,2	39,72	2,82642	52,4	156,1931362
Austrija	2005	0,001220112	66,1	41,01	2,10020	68,6	94,03380568

Austrija	2006	0,001381502	67,	40,41	1,68900	67,3	98,08831121
Austrija	2007	0,001443774	68,6	40,55	2,19984	65,0	100,7332541
Austrija	2008	0,001497812	69,9	41,39	3,22826	68,7	102,0736827
Austrija	2009	0,001631695	69,6	40,98	0,40455	79,9	87,06223097
Austrija	2010	0,001689779	69,6	40,96	1,69336	82,7	99,01979624
Austrija	2011	0,001644479	70,1	41,12	3,54212	82,4	105,1027886
Austrija	2012	0,001663251	70,4	41,77	2,56747	81,9	105,1521774
Austrija	2013	0,001605383	70,4	42,63	2,11723	81,3	104,0664141
Austrija	2014	0,001560877	70,1	42,7	1,46893	84,0	103,5035353
Austrija	2015	0,00156854	70,2	43,13	0,80721	84,9	102,4273154
Austrija	2016	0,00156596	70,4	41,75	0,97192	82,8	100,9820783
Austrija	2017	0,001786865	71,	41,87	2,23077	78,5	104,9388449
Austrija	2018	0,001739022	72,	42,25	2,11991	74,1	107,8816768
Austrija	2019	0,001737294	72,7	42,56	1,49193	70,6	107,4782273
Austrija	2020	0,001889553	72,3	42,13	1,39231	82,9	99,99894285
Austrija	2021	0,001821993	70,5	42,23	2,75396	82,3	110,9931856
Lenkija	2005	0,001689568	51,5	32,97	2,13288	46,6	70,53052406
Lenkija	2006	0,001296895	52,6	33,63	1,03346	47,3	77,97071527
Lenkija	2007	0,001162982	55,4	34,63	2,49177	44,5	80,83145545
Lenkija	2008	0,001633699	58,	34,28	4,21678	46,7	80,90576094
Lenkija	2009	0,00193666	58,9	31,37	3,44995	49,8	75,2677976
Lenkija	2010	0,00127831	57,9	31,33	2,58322	54,0	81,92942708
Lenkija	2011	0,001262457	58,5	31,83	4,26683	55,1	86,95123019
Lenkija	2012	0,001468644	58,8	32,16	3,70001	54,8	89,26527711
Lenkija	2013	0,001622221	58,7	32,07	0,89961	57,1	90,56423542
Lenkija	2014	0,001584597	60,3	32,07	-0,02483	51,4	93,47053956
Lenkija	2015	0,001740204	61,9	32,43	-0,93320	51,3	95,42632551
Lenkija	2016	0,001659857	63,7	33,37	-0,58322	54,5	100,0809236
Lenkija	2017	0,001487851	65,4	34,12	1,97490	50,8	104,5544982
Lenkija	2018	0,001905796	66,6	35,14	1,59984	48,7	107,4202649
Lenkija	2019	0,00237181	67,2	35,11	2,30837	45,7	106,0353245
Lenkija	2020	0,002387165	68,4	35,98	3,40001	57,2	105,5754697
Lenkija	2021	0,0021365	69,2	36,12	5,09996	53,8	117,6157569
Portugalija	2005	0,007126968	67,2	30,94	2,129892432	72,2	62,94450456

Portugalija	2006	0,007518322	67,4	31,41	3,045305932	73,7	68,54705312
Portugalija	2007	0,007977963	67,2	31,85	2,422717795	72,7	69,94611758
Portugalija	2008	0,007202567	67,9	31,74	2,651959374	75,6	72,07574292
Portugalija	2009	0,006441815	66,8	29,8	0,903182695	87,8	61,49269353
Portugalija	2010	0,006959492	65,5	30,37	1,391048997	100,2	67,78329546
Portugalija	2011	0,006587309	64,3	32,23	3,554878572	114,4	73,099544
Portugalija	2012	0,007783923	61,9	31,67	2,77610889	129,0	76,05083887
Portugalija	2013	0,004164411	59,3	33,97	0,439436393	131,4	78,11443462
Portugalija	2014	0,004218344	61,5	34,18	-0,15955205	132,9	80,28230788
Portugalija	2015	0,00567571	62,8	34,38	0,507563194	131,2	80,49089438
Portugalija	2016	0,008204202	64,	34,05	0,636	131,5	79,27422963
Portugalija	2017	0,003674459	66,3	34,11	1,556103184	126,1	84,43914052
Portugalija	2018	0,003216624	68,9	34,66	1,167296139	121,5	86,42876093
Portugalija	2019	0,003218665	69,9	34,5	0,299821075	116,6	86,56471741
Portugalija	2020	0,004288873	69,8	34,75	0,121498481	134,9	76,17667316
Portugalija	2021	0,004616015	68,4	34,8	0,941310497	125,5	87,05270902
Rumunija	2005	0,000252449	56,6	28,7	8,99619	15,9	59,36054945
Rumunija	2006	0,000390884	57,2	29,3	6,59025	12,4	61,68362593
Rumunija	2007	0,000470102	57,2	28,9	4,83501	11,9	63,50515667
Rumunija	2008	0,000661707	57,7	27,3	7,84539	12,3	65,17481466
Rumunija	2009	0,000774674	57,4	25,8	5,58400	21,8	58,47283377
Rumunija	2010	0,000701596	58,4	26,4	6,11318	29,0	71,39525973
Rumunija	2011	0,000729133	58,7	26,9	5,79500	32,3	79,99999642
Rumunija	2012	0,000811084	58,6	26,5	3,33948	35,4	80,35062912
Rumunija	2013	0,000972512	58,6	27,4	4,00172	37,8	80,97024763
Rumunija	2014	0,000983242	59,5	27,5	1,07561	39,2	83,27568348
Rumunija	2015	0,001029398	59,1	28	-0,59604	37,8	83,59315994
Rumunija	2016	0,001128397	59,8	27	-1,55461	37,9	84,59642311
Rumunija	2017	0,001223183	61,2	25,9	1,34442	35,3	86,51855931
Rumunija	2018	0,001276254	63,1	26,5	4,62988	34,5	87,13665715
Rumunija	2019	0,001311454	64,2	26,6	3,82545	35,1	84,88779508
Rumunija	2020	0,001437729	65,4	26,8	2,64586	46,9	78,63810326

Rumunija	2021	0,001374118	60,8	27	5,04674	48,9	87,35839435
Švedija	2005	0,005902941	70,7	47,3	0,835341552	48,7	83,7514777
Švedija	2006	0,006056614	71,5	45,91	1,49943125	43,6	88,19541348
Švedija	2007	0,005828189	72,7	44,91	1,67991125	38,9	89,16208221
Švedija	2008	0,005269371	73,4	43,97	3,347732181	37,5	92,56415043
Švedija	2009	0,006601247	71,9	43,7	1,93689472	40,7	81,50885604
Švedija	2010	0,005471114	70,4	42,88	1,901148721	38,1	84,24837719
Švedija	2011	0,00616939	72,1	41,96	1,360628876	37,2	85,7910274
Švedija	2012	0,005913443	72,4	42,13	0,936176308	37,5	85,28225106
Švedija	2013	0,005811918	72,9	42,5	0,442966762	40,3	80,81566528
Švedija	2014	0,007415106	73,4	42,18	0,207891816	45,0	82,93353169
Švedija	2015	0,0089068	74,	42,63	0,704962939	43,7	83,72381451
Švedija	2016	0,009072065	74,9	44,09	1,137045482	42,3	82,32064509
Švedija	2017	0,007859999	75,7	44,09	1,866848605	41,0	84,93474943
Švedija	2018	0,007816465	76,2	43,77	2,035507324	39,2	89,1311984
Švedija	2019	0,007020789	76,2	42,83	1,721874465	35,2	91,43382897
Švedija	2020	0,006224035	75,4	42,6	0,658386952	39,5	84,52393938
Švedija	2021	0,00466956	73,2	42,9	2,650698677	36,3	88,16201698

2 PRIEDAS. EKSPERTŲ APKLAUSOS ANKETA

Gerbiamas respondente,

esu Mykolo Romerio universiteto Viešojo valdymo ir verslo fakulteto Ekonomikos magistro II kurso studentė Greta Kikė. Rašau baigiamąjį magistro darbą tema „Finansinio sukčiavimo poveikio vertinimas mokestinėms pajamoms ES. Jūsų atsakymai bus panaudoti tik šiame darbe, užtikriname pateiktų duomenų konfidencialumą. Esant poreikiui su pateiktomis išvadomis bus galima susipažinti.

Prašau užpildyti anketą ir pateikti atsakymus pagal Jūsų ekspertinę nuomonę, Jums tai užtruks iki 10min.

Anketa

I Bendra dalis

1. Eksperto ilgametė patirtis kovojant su Finansinio sukčiavimu

.....

2. Atstovaujama institucija

.....

II Finansinio sukčiavimo priežastys ir poveikis mokestinėms pajamoms

1. Dėl kokių priežasčių finansinės institucijos neužtikrina finansinio sukčiavimo prevencijos? (Galimi keli atsakymo variantai)
  - Darbuotojų kvalifikacijos trūkumas
  - Nepakankami technologiniai sprendimai
  - Neaiški vidinė atsakomybių struktūra
  - Nauji finansinio sukčiavimo metodai
  - Kita... (įrašykite)
2. Prašome įvertinti Likerto skalėje, kurios finansinio sukčiavimo sritys labiausiai paveikia mokestines pajamas (1- visiškai nepaveikia, 5– labai paveikia)

Sritis/svarbumo lygis	1	2	3	4	5
1. Kredito kortelių sukčiavimas, pvz. pasinaudojant kreditu, neketinant apmokėti paslaugos					
2. ID vagystė					
3. Internetinis sukčiavimas, pvz. išviliojant pinigus					
4. Vertybinių popierių sukčiavimas					
5. Pajamų mokesčio sukčiavimas					
6. Draudimo srityje sukčiavimas					
7. Įmonių sukčiavimas					
8. Pinigų plovimas					
9. Sukčiavimas viešosiomis lėšomis, t.y. viešieji pirkimai					
10. Internetiniai investicijų sukčiai					

3. Kaip manote ar teisinis reguliavimas ir priežiūra užtikrina finansinio sukčiavimo prevenciją Europos Sąjungos šalyse?

.....

4. Kaip manote ar finansinio sukčiavimo daromas poveikis mokestinėms pajamoms yra reikšmingas?

- Taip, manau, kad reikšmingas ir neabejotinai daro neigiamą įtaką mokestinėms pajamoms
- Manau, kad tai mažai reikšmingas rodiklis
- Manau, kad nedaro poveikio mokesčių surinkimui
- Neturiu nuomonės

5. Prašome išranguoti, kokie veiksmai prisidėtų gerinant Finansinio sukčiavimo prevenciją Europos Sąjungoje? (1 – visiškai nepadėtų, 5 – labai padėtų)

Priemonės/svarbumo lygis	1	2	3	4	5
Struktūrizuota duomenų sistema tarp skirtingų institucijų					
Labiau automatizuotos sistemos, pasitelkiant daugiau IT išradimus					
Daugiau švietimo visuomenėje apie finansinio sukčiavimo metodus					
Bendra kvalifikacijos kėlimo sistema įvairaus sektoriaus darbuotojams					
Informaciniai pranešimai apie kylančias grėsmes ir žalas dėl finansinio sukčiavimo					

6. Išranguokite, kokie veiksniai kelia didžiausią riziką finansinio sukčiavimo procese? (1 – labai žema rizika, 5 – labai didelė rizika)

Veiksniai/rizikos lygis	1	2	3	4	5
Šalių ar geografinė rizika					
Naujos technologijos, t.y. pvz. nauji atsiskaitymo būdai, investavimo priemonės ir pan.					
Įstatymų sudėtingumas ir įgyvendinimo galimybės					
Naujos finansinio sukčiavimo schemas					
Darbuotojų kaita skirtinguose sektoriuose, menkas kvalifikacijos lygis					
Kita .... (įrašykite)					

7. Kaip manote, ar ES šalyse pasitaikantys finansinio sukčiavimo atvejai yra pavieniai ar sisteminiai?

- Pavieniai
- Sisteminiai
- Dauguma sisteminiai, bet nemažai yra ir pavienių
- Dauguma pavieniai, bet pasitaiko ir sisteminių
- Kita (įrašykite).....

8. Pateikite rekomendacijas, kuris galėtų duoti teigiamą poveikį, kovojant su finansiniu sukčiavimu.

.....

Dėkojame už skirtą laiką!